provincie limburg

Analyse Programmabegroting 2027

Griffie

16-10-2026

Conclusies

- Gedeputeerde Staten bieden jaarlijks een programmabegroting aan Provinciale Staten aan. Met de vaststelling van de begroting bepalen Provinciale Staten zowel de beleidsmatige als de financiële kaders voor het komende begrotingsjaar. De voorliggende Programmabegroting 2027 is de laatste begroting van deze Statenperiode; in maart 2027 vinden de Provinciale Statenverkiezingen plaats.
- De provincie verwacht een positief begrotingsresultaat van € 50,592 mln. beschikt over een solide vermogenspositie van € 1,5 mld. en houdt rekening met een onbenutte belastingcapaciteit van € 89,8 mln.
- De combinatie van reserves, specifieke uitkeringen, begrotingsresultaat en programmagelden op onderdelen blijft complex. Nadere financiële informatie is in dit kader terug te vinden in de Financiële begroting, waarin nadere toelichtingen zijn opgenomen over het financieel perspectief, begroting en meerjarenraming, incidentele en structurele baten en lasten, prognosebalans en de financiële grondslagen. Dit maakt de navolgbaarheid veelgelaagd.
- Voor dit jaar is ervoor gekozen om de indicatoren in de vorm van de P&C Beleidsmonitor niet meer in de Programmabegroting zelf op te nemen. Geconstateerd kan worden dat er sprake is van meer dan 420 indicatoren verdeeld over 8 beleidskaders. Dit maakt analyse en sturing omvangrijk. Advies is om het aantal indicatoren te verminderen; hierover wordt door GS ook reeds opgepakt.
- Er zijn grote verschillen waar te nemen tussen de verschillende beleidskaders als het gaat om de aanwezigheid van indicatoren en het hebben van SMART doelstellingen. In de analyse is in hoofdstuk 2 terug te vinden hoe de verschillende beleidskaders zich ontwikkelen.
  De komende jaren zal gestuurd moeten worden op actualiteit, concreetheid, meetefficiency en het voorkomen van het gebruik van algemene termen.
- Voor conclusies aangaande beleidskaders en de daarbij behorende indicatoren en doelstellingen wordt verwezen naar hoofdstuk 2.
- Aan het einde van de coalitieperiode zijn de reserves van de beleidskaders uitgeput. Ze zijn beschikbaar gesteld voor de duur van deze coalitieperiode met de bedoeling de middelen in deze reserve binnen de coalitieperiode in te zetten voor de realisatie van het betreffende beleidskader. Dit betekent dat bij voortzetting van incidentele activiteiten vanaf 2028 een expliciete keuze nodig is: structurele dekking uit algemene middelen, nieuw incidenteel budget, afbouw of herprioritering. Hierover kan tijdens de coalitie onderhandelingen na de verkiezingen verdere besluitvorming plaatsvinden.
- Er is een onbenutte belastingcapaciteit voor de opcenten Motorrijtuigenbelasting van € 89,8 mln. Als instrument voor het versterken van de financiële positie kan door Provinciale Staten gebruik worden gemaakt van de beschikbare ruimte in de onbenutte belastingcapaciteit.
- Voor 2027 bedraagt de beschikbare weerstandscapaciteit € 1.077 miljoen: € 987 miljoen incidenteel en € 90 miljoen structureel. De gewogen risico's bedragen ruim € 8 miljoen : € 4,75 miljoen incidenteel en € 3,5 miljoen structureel. Na aftrek van het beslag op het weerstandsvermogen resteert een surplus van € 1.069 miljoen.
- De belangrijkste risico's voor de provincie zijn Europese programma's, indexering van loon- en prijsstijgingen en verbonden partijen en leningen.
- De weerstandscapaciteit van de provincie is in 2027 sterk. De beschikbare capaciteit van € 1.077 miljoen is ruim voldoende om de gewogen risico's van ruim € 8 miljoen af te dekken. Het surplus bedraagt € 1.069 miljoen. De sterke positie wordt vooral bepaald door het hoge incidentele weerstandsvermogen. Het structurele weerstandsvermogen is beperkter en wordt mede bepaald door de onbenutte belastingcapaciteit.

- De financiële ruimte is niet onbeperkt: de financiële ruimte neemt de komende jaren af. Dit hangt samen met de structureel nadelige herijking van het provinciefonds, de inzet van reserves voor investeringen en de aanhoudende druk op de uitvoeringskracht.
- De begroting 2027 gaat uit van een positief programmabegrotingsresultaat van € 50,592 miljoen. Voor 2028, 2029 en 2030 wordt een positief resultaat geraamd van respectievelijk € 40,707 miljoen, € 39,983 miljoen en € 32,321 miljoen. De provincie beschikt daarnaast over een solide vermogenspositie van circa € 1,5 miljard.
- Op het moment van opmaken van deze Programmabegroting was er geen gevalideerde informatie die leidde tot een afwaardering bij verbonden partijen.

Inhoud

1. Aanleiding 5
1.1. Statenvoorstel 5
1.2. Analyse van de programmabegroting 2025 5
1.3. Structuur en strategisch perspectief van de programmabegroting 6
1.3.1. Financieel uitgangspunt van de begroting 2027 7
1.3.2. Navolgbaarheid van middelen 7
1.3.3. Conclusie en advies 8
2. Bespreking van de 8 beleidskaders uit het coalitieakkoord 'elke Limburger telt' 9
2.1. Perspectief voor het landelijk gebied 9
2.1.1. Natuur en landschap (1.1) 10
2.1.2. Water (1.3) 11
2.1.3. Overzicht Perspectief voor het landelijk gebied 12
2.2. Samen leven en bestaanszekerheid 12
2.2.1. Sociale agenda (2.1.) 13
2.2.2. Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen (2.2.) 13
2.2.3. Sport en bewegen (2.3.) 13
2.2.4. Overzicht Samen leven en bestaanszekerheid 14
2.3. Werken aan een toekomstbestendige economie 15
2.3.1. Vestigingsklimaat van morgen (3.1.) 15
2.3.2. Een gezonde arbeidsmarkt (3.3.) 16
2.3.3. Verduurzaming en circulaire economie (3.4.) 17
2.3.4. Gezonde toekomst voor de land- en tuinbouw in Limburg (3.5.) 17
2.4. Overzicht Werken aan een toekomstbestendige economie 18
2.5. Nieuwe energie en een schoon leefmilieu 18
2.5.1. Nieuwe energie (4.1.) 19
2.5.2. Gezond en veilig leefmilieu (4.2.) 19
2.6. Leefbare steden en dorpen 21
2.6.1. Leefbare steden en dorpen (5.1.) 21
2.7. Cultuur en erfgoed voor iedereen 25
2.7.1. Cultuur (6.1.) 25
2.7.2. Erfgoed (6.2.) 26
2.8. Een bereikbaar en toegankelijk Limburg 27
2.8.1. Mobiliteit en bereikbaarheid (7.1.) 28
2.8.2. Openbaar vervoer en wegbeheer (7.2.) 28
2.8.3. Limburg nationaal en internationaal verbinden (7.3.) 29
2.9. Provincie midden in de samenleving 30
2.9.1. Regio deals (8.1.) 30
2.9.2. Betrouwbare en integere overheid (8.2.) 31
3. Totaaloverzicht 33
4. Verplichte paragrafen 33
4.1. Opcenten op de motorrijtuigenbelasting 34
4.2. Inventarisatie van de weerstandscapaciteit 35
4.3. Financiering 36
4.4. Verbonden partijen 38
5. Bevoegdheid 40
6. Periodieke informatie/sturingsinformatie 40
7. Relatie met Programmabegroting – financiële aspecten 40
8. Bijlage moties en toezeggingen 40

Informerend stuk

Analyse Griffie begroting 2026

1. Aanleiding

GS stellen jaarlijks een begroting op. Met de vaststelling van de begroting bepalen PS zowel de financiële als de beleidsmatige kaders. Het Presidium van de provincie Limburg heeft op 1 december 2017 besloten de begroting jaarlijks te laten analyseren door de Griffie. Deze analyse is een hulpmiddel voor de leden van Provinciale Staten (PS) zodat zij hun kader stellende taak en hun budgetrecht adequaat kunnen uitoefenen.
De nummering achter sommige tekstdelen verwijst naar de pagina's in de begroting waarin nadere toelichting plaatsvindt.

1.1. Statenvoorstel

Gedeputeerde Staten bieden jaarlijks een programmabegroting aan Provinciale Staten aan. Met de vaststelling van de begroting bepalen Provinciale Staten zowel de beleidsmatige als de financiële kaders voor het komende begrotingsjaar. De voorliggende Programmabegroting 2027 is de laatste begroting van deze Statenperiode; in maart 2027 vinden de Provinciale Statenverkiezingen plaats.

Het college typeert deze begroting daarom als een begroting van afronding en bestendiging. Er wordt terughoudend omgegaan met nieuwe autonome ambities; de nadruk ligt op uitvoering van reeds gemaakte afspraken en op enkele noodzakelijke financiële keuzes.

Provinciale Staten wordt gevraagd de Programmabegroting 2027 vast te stellen. Daarnaast bevat de begroting aanvullende voorstellen, waaronder investeringsbesluiten, zoals:

- vervanging van het Dynamisch Reis Informatie Systeem (DRIS) (p.14, p.113);
- een aanvullend krediet voor zonnepanelen bij het Limburgs Museum (p.101, p.194).

1.2. Analyse van de programmabegroting 2025

De Controle Commissie (CC) heeft op 18 september 2026 besloten tot een analyse van de begroting op de volgende vier punten:

1. Is het doel SMART[1] geformuleerd?
2. Sluit het beoogde resultaat aan op het doel?
3. Is bij het beoogd resultaat een (prestatie) indicator benoemd?
4. Zijn de beoogde kosten navolgbaar?

Daarnaast is vanuit de Controlecommissie nog gevraagd om een toelichting te geven op de volgende onderdelen.

- Meerjarenperspectief (terugkijken en waar mogelijk vooruitkijken)
- Analyse van de onbenutte belastingcapaciteit
- De verhouding tussen weerstandsvermogen en risico's
- Aangeven wat minder goed loopt; waar blijft de provincie achter.

[1] Specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden

Om te beoordelen in hoeverre doelstellingen SMART zijn geformuleerd, hanteert de Griffie onderstaande indeling.

Tabel 1.

Niveau	Korte toelichting
Niet aanwezig	Het SMART-aspect ontbreekt geheel in de doelstelling; geen enkele verwijzing of uitwerking.
Beperkt aanwezig	Het aspect is slechts summier of vaag benoemd; veel onduidelijkheid en ruimte voor interpretatie.
Voldoende aanwezig	Het aspect is redelijk uitgewerkt; houvast is aanwezig, maar kan nog concreter of volledig.
Volledig en helder aanwezig	Het aspect is volledig, concreet en eenduidig; geen ruimte voor interpretatie of onduidelijkheid.

De begroting 2027 is opgebouwd langs de eerder vastgestelde beleidskaders en volgt per programma in hoofdzaak dezelfde structuur:

- Wat willen we bereiken?
- Wat gaan we daarvoor doen?
- Wat mag het kosten?

Onder de vraag “Wat gaan we daarvoor doen?” worden doelstellingen doorgaans verder uitgewerkt in termen van kwaliteit, tijd en geld. Deze opzet ondersteunt de leesbaarheid en de systematiek. Tegelijkertijd blijft ook in deze begroting zichtbaar dat de mate van concretisering per beleidsveld verschilt.

1.3. Structuur en strategisch perspectief van de programmabegroting

De Provincie Limburg presenteert voor 2027 een financieel gezonde begroting. Het college verwacht voor 2027 een positief begrotingsresultaat € 50,592 mln. (p. 10). Voor de jaren daarna wordt een positief resultaat geraamd
van:

- € 40,707 mln. in 2028 (p. 12);
- € 39,983 mln. in 2029 (p. 12);
- € 32,321 mln. in 2030 (p. 12).
-

Daarnaast stelt het college dat sprake is van:

- een solide vermogenspositie van € 1,5 miljard (p. 9);
- een structureel sluitende begroting en meerjarenraming (p. 9);
- een onbenutte belastingcapaciteit van € 89,8 mln. (p.9, p.133).

De begroting heeft beleidsmatig een dubbel karakter.

1. **Afronding en bestendiging (p.8)**

- afronding van de huidige Statenperiode;
- uitvoering van bestaande afspraken;

- beperkte ruimte voor nieuwe autonome ambities.

2. Voorbereiding op nieuwe opgaven

- het eerste provinciale Volkshuisvestingsprogramma (p.8);
- voorbereiding van de nieuwe OV-concessie (p.8, p.110);
- een nieuw Waterprogramma 2028-2033 (p.8, p.29);
- een nieuwe versie van het pMIEK 3.0 (p.8, p.69);
- een hernieuwde regeling voor de culturele infrastructuur 2029-2032 (p.8, p.100).

Hiermee laat de begroting zien dat 2027 niet alleen een afrondingsjaar is, maar ook een overgangsjaar richting de volgende bestuursperiode.

1.3.1. Financieel uitgangspunt van de begroting 2027

De begroting 2027 wijkt beperkt af van de stand uit de Najaarsrapportage 2026. Het begrotingsresultaat daalt van € 53,653 mln. naar € 50,592 mln. (p.10-12).

De begroting is volgens het college opgebouwd vanuit:

- de meerjarenraming op basis van de Najaarsrapportage 2026: € 637,338 mln. lasten en € 690,991 mln. baten (p.10);
- bijstelling van de ramingen in 2027 met € 12,330 mln. lasten en € 1,313 mln. baten (p.10);
- mutaties reserves van € 7,956 mln. (p.10).

Dit leidt tot een uiteindelijke programmabegroting 2027 van:

- € 649,668 mln. lasten
- € 700,260 mln. baten
- € 50,592 mln. saldo (p.10).

Een belangrijke structurele ontwikkeling is dat in de begroting al rekening is gehouden met de herijking van het provinciefonds. Het college noemt daarbij een structureel nadelig effect van € 19 mln. per jaar (p. 9).

1.3.2. Navolgbaarheid van middelen

De begroting 2027 biedt op hoofdlijnen een goed inzicht in de opbouw van de middelen. Zo is expliciet aangegeven welke aanvullende reguliere middelen in 2027 worden ingezet. Het gaat om € 9,048 mln. aan nieuwe eigen middelen bestaand (p.13-14), verdeeld over meerdere programma's.
Daarnaast wordt in 2027 € 0,614 mln. aan aanvullende specifieke uitkeringen ingezet in het kader van de Woondeal (p.14).

Verder wordt inzicht gegeven in de voortgang van de inzet van programmareserves:

- in totaal was voor de beleidsdoelen in 2023-2027 € 206,90 mln. gereserveerd (p.15);
- dit is op basis van besluitvorming gestegen naar € 210,50 mln. (p.15);
- daarvan is volgens de begroting nog slechts € 4,66 mln. niet geprogrammeerd, oftewel 2% (p.15)

Deze opzet ondersteunt het budgetrecht van Provinciale Staten. Wel geldt dat de combinatie van reserves, specifieke uitkeringen, begrotingsresultaat en programmagelden op onderdelen complex blijft. Nadere financiële informatie is in dit kader terug te vinden in de Financiële begroting, waarin nadere toelichtingen zijn opgenomen over het financieel perspectief, begroting en meerjarenraming, incidentele

en structurele baten en lasten, prognosebalans en de financiële grondslagen. Dit is in lijn met de verslagleggingsregels van het Besluit Begroting en Verantwoording. Op die wijze kan de financiële navolgbaarheid nader in beeld worden gebracht.

1.3.3. Conclusie en advies

De Programmabegroting 2027 is beleidsmatig consistent met de eerder vastgestelde beleidskaders en financieel solide onderbouwd. De provincie verwacht een positief begrotingsresultaat van € 50,592 mln. (p.10), beschikt over een solide vermogenspositie van € 1,5 mld. (p.9) en houdt rekening met een onbenutte belastingcapaciteit van € 89,8 mln. (p.9, p.133).

Tegelijkertijd maakt de begroting duidelijk dat:

- de financiële ruimte in toekomstige jaren afneemt onder invloed van de herijking van het provinciefonds (€ 19 mln. structureel nadelig) (p. 9);
- de druk op de uitvoeringskracht groot blijft (p. 8);

De begroting is daarmee stevig als financieel document, maar vraagt op onderdelen nog om verdere aanscherping als sturingsdocument. De begroting 2027 is de laatste begroting van deze Statenperiode. De doelen en resultaten zijn afgeleid van de door PS vastgestelde beleidskaders.

Advies

Op basis van deze analyse zijn de volgende aandachtspunten voor Provinciale Staten te benoemen.

1. **Vraag door op concretisering van doelen**
   Waar doelstellingen nog algemeen zijn geformuleerd, is het raadzaam te vragen:

   - **welk concreet resultaat in 2027 bereikt moet zijn;**
   - **hoe dat resultaat exact wordt gemeten (via P&C beleidsmonitor);**

2. **Vraag bij aanvullende middelen om expliciete resultaatskoppeling**
   Bij nieuwe middelen, zoals de € 9,048 mln. aanvullende reguliere middelen (p.13-14), is het wenselijk telkens expliciet te maken:

   - **welk resultaat ermee wordt beoogd;**
   - **of dit incidenteel of structureel is;**
   - **hoe succes wordt vastgesteld.**

3. **Houd zicht op uitvoeringskracht**
   Het college spreekt zelf van een fors werkpakket en een blijvend hoge druk op de uitvoeringskracht (p.8).
   Advies is daarom om bij majeure opgaven expliciet te vragen naar:

   - **organisatorische haalbaarheid;**
   - **risico's op vertraging;**
   - **consequenties voor planning en middelen (Majeure opgaven worden expliciet apart aan PS voorgelegd met een eigen financiële paragraaf).**

2. Bespreking van de 8 beleidskaders uit het coalitieakkoord ‘elke Limburger telt’

2.1. Perspectief voor het landelijk gebied

In de begroting staat dat blijvende prioriteit nodig is voor de grote uitdagingen waar het landelijk gebied van Limburg voor staat. De in gang gezette transitie vraagt de komende jaren majeure inzet van middelen en instrumenten om de landbouw te verduurzamen en toekomstperspectief te bieden, de natuur en waterkwaliteit te verbeteren, stikstof- en broeikasgasemissies terug te dringen en verdroging en wateroverlast tegen te gaan. Het Rijk presenteerde op 26 juni 2026 een maatregelenpakket voor landbouw, natuur en stikstof. Dit pakket heeft naar verwachting grote gevolgen voor agrarische ondernemers in Limburg, voor de werkzaamheden van de Provincie Limburg en voor de uitvoering van het Limburgs Offensief Stikstof (LOS). Provincies krijgen daarbij een belangrijke rol, onder meer bij zonering en gebiedsprocessen. In de tweede helft van 2026 ligt de focus op een verdiepende impactanalyse voor Limburg en op de verdere uitwerking van de maatregelen, als basis voor de werkzaamheden in 2027. Met het Rijk worden nieuwe afspraken voorbereid over de financiering van het natuurbeleid na 2027. Waar tussentijds nieuwe taken bij de Provincie worden belegd, zoals recent voor natuurbrandpreventie, is beschikbaarheid van bijbehorende rijksmiddelen het uitgangspunt.

Op pagina 11 tot en met 44 van de P&C beleidsmonitor voor Limburg najaar 2026 worden de indicatoren weergegeven.

Opmerkingen indicatoren:
Er zijn een aantal nieuwe indicatoren bijgekomen in deze begroting 2026.
Doordat er nieuwe indicatoren (vanaf begroting 2026) beschikbaar zijn gekomen zijn hier beperkt nog vergelijkende cijfers beschikbaar (2025 en 2026).
Vragen/opmerkingen n.a.v. de indicatoren:

- Wanneer wordt voor indicator R_17a (deelmobilteitshubs) verwacht dat bedrijfsontwikkelplannen daadwerkelijk totaal en positief beoordeeld kunnen worden, mede in het licht van de pilot Ondernemersplan en Blijversaanpak in 2025 en 2026? Er is tijdens de feitencontrole aangegeven dat de beoordeling van bedrijfsontwikkelplannen naar verwachting in de loop van 2027 zal kunnen plaatsvinden.
- Bij veel indicatoren is momenteel vooral sprake van beschrijvende informatie over de opzet, aanpak en eerste uitvoering. Daarmee ontstaat wel steeds meer inzicht in de beginsituatie en de monitoringssystematiek, zoals ook blijkt uit de nulmeting en de ontwikkelde indicatorenset binnen de bodemaanpak (R_31a en R_31b), maar de feitelijke effecten en resultaten zullen naar verwachting pas op een later moment beter zichtbaar worden.
- Wanneer wordt verwacht dat de systematiek voor het inzichtelijk maken van kwaliteitsverbetering van het landschap beschikbaar komt? Er is tijdens de feitencontrole aangegeven dat dit wordt bemoeilijkt doordat de provincie bij een aantal programma’s niet de directe aansturing heeft, maar meerdere overheden hierin gezamenlijk participeren (zoals het programma Waterveiligheid en Ruimte Limburg en het Hoogwaterbeschermingsprogramma Noordelijke Maasvallei) of omdat het programma nog onvoldoende is uitgewerkt (bijvoorbeeld Limburgs Offensief Stikstof). Deze indicator zal meegenomen worden bij de heroverweging van indicatoren ten behoeve van het nieuwe coalitieakkoord.
- Wat is voor indicator D_5a (Km beekhersteltrajecten waar de ecologische doelen zijn behaald) de stand ultimo 2025, in verhouding tot de totale opgave van 72,2 kilometer die in 2027 gerealiseerd moet zijn, mede gezien het feit dat in 2023 59,6 kilometer in uitvoering was? Tijdens de feitencontrole is aangegeven dat volgens de laatste voortgangsrapportage van het waterschap tot en met 2025 1,1 km beekherstel is gerealiseerd. De verwachting is dat in 2027 nog 35,1 km wordt gerealiseerd. Daarmee komt het totaal op 36,2 km. De restopgave wordt gepland voor 2028-2033.

2.1.1. Natuur en landschap (1.1)

Ten aanzien van Natuur en Landschap wordt het volgende nagestreefd:

- We hebben de kwaliteit van het Limburgse landschap versterkt, en daarmee ook de leefbaarheid van het landelijk gebied zowel voor de mens als de natuur;
- In 2027 is de bescherming van en de staat van instandhouding ten gunste van biotopen en leefgebieden van dieren en planten verbeterd;
- In 2027 is uitstoot van broeikasgassen en ammoniak door de landbouw in Limburg verminderd.

De doelstellingen zijn niet SMART geformuleerd door het gebruik van woorden zoals ‘versterkt’ en ‘verbeterd’.

De verdere uitwerking vindt plaats via de volgende programma’s:

2.1.1.1 Natuur, biodiversiteit en fauna (1.1.1.)

Het gaat hierbij om instandhouding en versterking van de biodiversiteit in Limburg.
De Provincie Limburg staat voor het realiseren en beheren van een robuust Natuurnetwerk Limburg (NNL) van goede kwaliteit. Conform het beleidskader is in 2027 ter completering van het Natuurnetwerk Limburg NNL (Natuurpact 2013) 1.270 ha natuur ingericht, waarvoor op 990 ha nog functieverandering nodig is. Er is tijdens de feitencontrole gesproken over de actuele hoeveelheid ingerichte natuur. Zoals in de P&C beleidsmonitor is aangegeven is de hoeveelheid verworven hectares voor de ontwikkelopgave in 2025 opgelopen tot 1865 ha. Bij een doelstelling van 2600 ha in 2027 betekent dit een resterende opgave van 735 ha. De hoeveelheid ingerichte hectares is in 2025 opgelopen tot 2551 ha. Bij een doelstelling van 3431 ha in 2027 betekent dit een resterende opgave van 880 ha.

In 2026 is gewerkt aan actuele beheerplannen voor de 24 Limburgse Natura 2000-gebieden en aan de evaluatie van beheerplannen waarvan de looptijd is verstreken De maatregelen voor Natura 2000 worden uitgevoerd met begrote provinciale middelen. Richting 2027 is het streven om, mits hiervoor voldoende middelen door het Rijk beschikbaar worden gesteld, met initiatieven van onderop een betekenisvolle bijdrage te leveren aan de groene opgaven, waaronder 30% VHR[2], vergroting van het areaal en revitalisering van de Limburgse bossen. Ook worden bedreigde diersoorten actief en passief ondersteund en wordt via subsidies en opdrachten ingezet op het behoud van beschermde natuurwaarden.

De aanvullende intensiveringsmiddelen van € 2,00 mln. worden ingezet voor maatschappelijk gedragen initiatieven en projecten op het gebied van natuur en landschap die bijdragen aan de doelstellingen uit het beleidskader.

2.1.1.2 Limburgs programma Landelijk Gebied (1.1.2.)

De balans herstellen tussen de draagkracht van de natuur, bodem en water enerzijds en het economisch gebruik en borging van de voedselzekerheid anderzijds. De beoogde doelstellingen worden genoemd op pagina 24 van de begroting (tijd), maar zijn beperkt omschreven.

Eind 2024 is geconstateerd dat de voortgang in de ‘ontwikkelopgave’ nog onvoldoende was. Het vervolgens gedefinieerde pakket aan maatregelen is in uitvoering en loopt in 2027 door. Er is gesproken over deze ontwikkelopgave tijdens de feitencontrole. Zoals in de najaarsrapportage 2026 (en ook in eerdere communicatie richting PS) is aangegeven, is de realisatiesnelheid van de ontwikkelopgave natuur

[2] VHR = Vogel- en Habitatrichtlijn

onvoldoende om de gestelde doelen voor 2027 te behalen. Versnellingsmaatregelen zijn getroffen (onder andere actieve benadering van grondeigenaren) en maximale inspanning is gericht op het in 2027 zo veel mogelijk realiseren van het Nationaal Natuur Netwerk alsook op het maken van afspraken met het rijk om meer tijd te krijgen voor deze opgave.

2.1.1.3 Landschap (1.1.3.)

De provincie zet zich in voor de versterking van het Limburgs landschap. Geconstateerd kan worden dat de te bereiken resultaten aansluiten op de uitgaven die hiervoor noodzakelijk zijn, maar termen als stimuleren en ondersteunen maken dit niet concreet. Bovendien worden geen cijfers benoemd als resultaatsdoelstelling.

2.1.2. Water (1.3)

Voor wat betreft water streeft de provincie de volgende doelstellingen na:

1. In 2027 is er een duurzamer, robuuster en ecologisch gezonder watersysteem dat beter kan omgaan met wateroverlast en droogte en dat voorziet in voldoende water en verbeterde kwaliteit.
2. In 2027 zijn diverse dijkverbeteringsprojecten inclusief ruimtelijke opgaven in uitvoering.

Van de provinciale bijdrage van € 50 mln. binnen ‘Samen naar een waterrobuust Limburg’ is nog € 10 mln. niet toebedeeld; een mogelijke inzet voor de integrale aanpak Maas-Roer wordt onderzocht, waarover naar verwachting in de eerste helft van 2027 wordt besloten.

De doelstellingen zijn niet SMART geformuleerd door het gebruik van woorden zoals ‘beter’.
Nadere uitwerking vindt plaats aan de hand van de volgende programma’s:

2.1.2.1 Waterbeheer en waterkwaliteit regionaal systeem (1.3.1.)

Zorgdragen voor een meer duurzaam, robuust en ecologisch gezond watersysteem, dat kan omgaan met droogte en wateroverlast. Uitvoering vindt plaats via het Provinciaal Waterprogramma 2022-2027. Het blijft vooral bij het benoemen van doelstellingen in het algemeen zoals: Verbetering waterkwaliteit in de beken. Er is tijdens de feitencontrole gesproken over de haalbaarheid:

‘Nee. Van alle verantwoordelijke partijen (rijk, provincie, waterschap) heeft de uitvoering van maatregelen vertraging opgelopen. Voor niet-uitgevoerde maatregelen dient verantwoording afgelegd te worden door toepassing van de uitzonderingsbepalingen vervat in art. 4 KRW. ‘

2.1.2.2 Waterveiligheid Maas (1.3.2.)

Het beleid van de Provincie Limburg voor waterveiligheid langs de Maas is neergelegd in de Provinciale Omgevingsvisie en de uitwerking hiervan in het Provinciaal Waterprogramma 2022-2027. De Provincie acteert hierin als middenbestuur en gebiedsregisseur. Veel van de verantwoordelijkheden inzake het waterveiligheidsbeleid liggen niet bij de Provincie, maar bij het Waterschap en het Rijk.

2.1.2.3 Bodemvitalisering (1.3.3.)

Bodemvitalisering betreft een langdurig proces dat een structurele en cyclische aanpak vereist om tot een duurzaam resultaat te komen. Het doel is om in 2027 beter inzicht te hebben in
de kwaliteit van de Limburgse bodem, en via pilotprojecten, het organisch stofgehalte in de bodem te verhogen en kennis over effectieve maatregelen te vergroten. De uitleg qua planning bij onderdeel ‘tijd’ is vrij beperkt omschreven.

2.1.2.4 Waterveiligheid en Ruimte Limburg (WRL) (1.3.4)

WRL heeft als doelstelling Limburg beter voor te bereiden en beschermen tegen de gevolgen van extreme regen.

Conclusies:

1. De doelstellingen zijn niet altijd concreet en meetbaar geformuleerd.
2. De uitvoering vraagt om blijvende financiële inzet en duidelijkheid over rijksmiddelen. De aangekondigde rijksmaatregelen voor landbouw, natuur en stikstof kunnen grote gevolgen hebben voor Limburg. Tijdige afspraken over taken en financiering na 2027 zijn daarom essentieel.
3. De indicatorenset biedt nog onvoldoende inzicht in de voortgang en effecten. Veel indicatoren beschrijven vooral activiteiten en de aanpak. Concrete resultaatindicatoren en vergelijkende cijfers zijn nodig om de effectiviteit van het beleid beter te beoordelen.
4. De doelen voor natuur en landschap zijn inhoudelijk helder, maar beperkt meetbaar. Concrete streefwaarden en actuele realisatiecijfers zijn nodig om de voortgang van het Natuurnetwerk Limburg en de landschapsversterking te beoordelen.

2.1.3. Overzicht Perspectief voor het landelijk gebied

Tabel 2.

Doel	Hoofddoelen SMART	Indicatoren sluiten aan op doelen	Resultaat specifiek en meetbaar	Resultaat tijdgebonden
1.1. Natuur en landschap	Voldoende	Voldoende	Beperkt	Voldoende
1.3. Water	Beperkt	Voldoende	Beperkt	Beperkt

De totale uitgaven voor beleidskader ‘perspectief voor het landelijk gebied’ bedragen € 117,11 mln. Uiteindelijk resteert er een nadelig exploitatieresultaat van € 94,32 mln. dat wordt gedekt uit de algemene dekkingsmiddelen (zie ook programma 9 Financiën en overhead).

2.2. Samen leven en bestaanszekerheid

Het Beleidskader Samen leven en bestaanszekerheid 2024-2027 is op 5 april 2024 door Provinciale Staten vastgesteld. Met dit kader worden de doelen en ambities uit hoofdstuk 2 'Samenleven en bestaanszekerheid' van het coalitieakkoord 2023-2027 'Elke Limburger telt!' uitgevoerd.

Opmerkingen indicatoren (pagina 45 tot en met 93 van de P&C beleidsmonitor voor Limburg najaar 2026):

- Aantal indicatoren zijn niet jaarlijks geactualiseerd (zoals Percentage Limburgers dat laaggeletterd is MO_2a)
- Aantal indicatoren niet meer geactualiseerd zoals Terugdringen van armoede en laaggeletterdheid en aandeel huishoudens met een (langdurig) laag inkomen (sinds 2024 geen actualisatie); Over de actualiteit is tijdens de feitencontrole het volgende gezegd:

  ‘Bij de vaststelling van het kader ‘Samen Leven en Bestaanszekerheid’ 2024 – 2027 zijn diverse indicatoren en databronnen geselecteerd. Niet elke databron wordt echter even periodiek geactualiseerd. Voor deze indicator maken wij gebruik van cijfers van het CBS. Deze cijfers lopen altijd minimaal een jaar achter. Nieuwe cijfers worden verwacht in december 2026 en zullen worden verwerkt in de volgende rapportage. Dit betreffen dan de voorlopige cijfers over 2025.’

- Doel is: tenminste 30 projecten in uitvoering op het gebied van armoede en laaggeletterdheid (R 33) → positief te vermelden momenteel 40 projecten ondersteund.

- Wat is voor indicator R 44 (Alle Limburgse scholen nemen deel in Handle with Care netwerk) de stand van zaken in de rest van Limburg, nu in 2025 alle Zuid-Limburgse basisscholen zijn aangesloten?
  Tijdens de feitencontrole is hier nader op gereflecteerd:

  'Op 18 maart 2025 heeft de Provincie Limburg een subsidie verleend aan de gemeente Venlo van maximaal € 86.269,00 voor de implementatie van Handle with Care 2.0 in Noord- en Midden-Limburg. Dit project loopt tot 1 juli 2027 en moet leiden tot aansluiting van alle Noord- en Midden-Limburgse basisscholen op de werkwijze Handle with Care 2.0. Op 1 januari 2027 starten de basisscholen in Roermond, Venlo en Weert. De andere gemeenten volgen op een later moment. De verwachting is dus dat deze indicator binnenkort zal toenemen.'

- Voor indicator D_9 is het, gelet op het doel om in 2027 meer jongeren voldoende te laten bewegen en gezond te laten eten dan in de nulmeting van 2023, lastig om tussentijds zicht te houden op de voortgang en tijdig te bepalen of bijsturing nodig is, omdat de Gezondheidsmonitor Jeugd slechts eens per vier jaar wordt herhaald.
- Indicator R_37 is een goed voorbeeld van actualisatie van data, omdat hierbij vanaf de nulmeting in 2023 jaarlijks cijfers beschikbaar zijn, inclusief de stand van zaken per 1 juni 2026.
- Voor steeds meer indicatoren komt data beschikbaar. Dat is een waardevolle ontwikkeling, omdat dit bijdraagt aan een beter inzicht in de voortgang en doelrealisatie.

2.2.1. Sociale agenda (2.1.)

Op pagina 38 staan de volgende doelen beschreven:

- In 2027 zijn er minder laaggeletterden, laagdigivaardigen en mensen in armoede dan in 2023.
- In 2027 participeren er meer jongeren op de arbeidsmarkt dan in 2023.
- In 2027 zijn er meer jongeren die voldoende bewegen en gezond eten dan in 2023.
- In 2027 zijn er relatief meer bewust gekozen zwangerschappen dan in 2023.
- In 2027 worden kinderen uit een kwetsbare thuissituatie eerder herkend, erkend en ondersteund door hun netwerk.
- In 2027 voelen bewoners in geselecteerde wijken/buurten zich meer thuis dan in 2023.
- In 2027 is er in de geselecteerde wijken/buurten meer buurtcontact dan in 2023.
- In 2027 zijn er meer vrijwilligers- en bewoners-initiatieven dan in 2023.

De doelstellingen zijn niet SMART geformuleerd door het gebruik van woorden zoals 'meer' en 'minder'. Acties en verwachtingen onder 'kwaliteit' (p. 39 en 40) zijn duidelijk beschreven.

2.2.2. Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen (2.2.)

De doelstelling luidt: In 2027 zijn de Limburgse wijken, buurten en dorpen leefbaarder en veiliger geworden dan in 2023. Dit is niet SMART geformuleerd. De gekoppelde indicatoren (P&C beleidsmonitor) sluiten hierop voldoende aan. De acties die genoemd staan op pagina 42 zijn niet allemaal SMART geformuleerd. Het specifieker maken van deze acties en het meetbaar maken ervan zou voor meer concreetheid en sturingsmogelijkheden zorgen.

2.2.3. Sport en bewegen (2.3.)

De volgende doelstellingen zijn opgesteld:

- In 2027 voldoen meer Limburgers aan de beweegrichtlijn dan in 2023.

- In 2027 worden er meer Limburgers bereikt door de sport-/beweegactiviteiten van de sociale basisinfrastructuur dan in 2023.

In de P&C beleidsmonitor staan meerdere indicatoren die voldoende aansluiten op de doelstellingen. Acties en verwachtingen onder ‘kwaliteit’ (p. 43) zijn duidelijk beschreven.

Conclusies:

1. De indicatorenset wordt steeds verder uitgebreid en geactualiseerd. Dit draagt bij aan beter inzicht in de voortgang. Tegelijkertijd worden sommige indicatoren niet of beperkt geactualiseerd, waardoor de ontwikkeling en doelrealisatie onvoldoende gevolgd kunnen worden.
2. De doelstellingen voor de Sociale Agenda, leefbaarheid en sport en bewegen zijn relevant, maar vragen op onderdelen om concretere streefwaarden, meetbare acties en meer inzicht in de daadwerkelijke maatschappelijke effecten.
3. Het beleidskader biedt een goede basis, maar de belangrijkste verbeteropgave ligt bij actuele monitoring en het aantonen van maatschappelijke effecten. Hierdoor kunnen Provinciale Staten beter beoordelen in hoeverre de inzet daadwerkelijk bijdraagt aan bestaanszekerheid, gezondheid en leefbaarheid voor Limburgers.

2.2.4. Overzicht Samen leven en bestaanszekerheid

Tabel 3.

Doel	Hoofddoelen zijn duidelijk	Indicatoren sluiten aan op doelen	Resultaat specifiek en meetbaar	Resultaat tijdgebonden
2.1.Sociale agenda	Voldoende	Voldoende, in de P&C beleidsmonitor staan meerdere indicatoren die voldoende aansluiten op de doelstellingen.	Onvoldoende, veel gebruik van het woord ‘meer’ en ‘minder’.	Voldoende
2.2. krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen.	Beperkt	Voldoende, in de P&C beleidsmonitor staan meerdere indicatoren die voldoende aansluiten op de doelstellingen.	Gedeeltelijk	Beperkt
2.3. Sport en bewegen	Voldoende	Voldoende, in de P&C beleidsmonitor staan meerdere indicatoren die voldoende aansluiten op de doelstellingen.	Voldoende	Voldoende

Voor de realisatie van de plannen uit dit beleidskader is een totaalbedrag geraamd van € 26,99 mln. in 2026. Het tekort op de begroting van € 15,68 mln. wordt gedekt uit de algemene middelen (programma 9: Financiën en overhead).

2.3. Werken aan een toekomstbestendige economie

Er wordt ingezet op een toekomstbestendige regionale economie door innovatie, circulaire economie, campusontwikkeling, toerisme, mkb-ondersteuning, arbeidsmarktversterking en grensoverschrijdende samenwerking te stimuleren. Daarbij is er aandacht voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat, gerichte acquisitie, vakmanschap, onderwijs en de beschikbaarheid van voldoende goed opgeleide arbeidskrachten.
De indicatoren zijn weergegeven in de P&C beleidsmonitor pagina 94 tot en met 137.

Opmerkingen indicatoren:

- Op dit moment is R75 (p. 107) nog niet goed meetbaar op basis van percentages, omdat het monitoringsprotocol voor het bepalen van het aandeel circulaire inkoop nog in ontwikkeling is. Daardoor kan de voortgang richting de doelstelling van 25% circulaire inkoop in 2027 nog niet eenduidig worden vastgesteld.
- De beschikbaarheid van meerjarige data voor meerdere indicatoren vergroot de mogelijkheid om ontwikkelingen in de tijd te duiden en voortgang te monitoren. Daarmee zijn de volgbaarheid en meetbaarheid verbeterd.
- Als voorbeeld: R65 is tamelijk algemeen geformuleerd en daardoor beperkt meetbaar. Een nadere concretisering van het aantal bedrijven, de aard van de projecten en de vorm van ondersteuning zou de doelstelling SMART-er maken.
- Als voorbeeld: De formulering van R73 en de gekozen indicator maken de doelstelling slechts in beperkte mate SMART. De indicator ‘ja/nee’ is weinig onderscheidend en biedt beperkt inzicht in de inhoudelijke kwaliteit en robuustheid van de infrastructuur.
- R77 is deels SMART geformuleerd door de opname van een streefwaarde en tijdshorizon, maar vraagt nog om nadere concretisering van ‘ondersteund’ en ‘marktrijp maken’ om de meetbaarheid te vergroten. Het gerapporteerde resultaat van 224 ondersteunde ondernemers ligt begin 2026 al boven de doelstelling voor 2027.

2.3.1. Vestigingsklimaat van morgen (3.1.)

De volgende doelstellingen zijn opgesteld:

- In 2027 zijn onze acquisitieresultaten verbeterd, kennen wij het Limburgse bedrijfsleven beter en is het zakelijk toerisme gegroeid;
- In 2027 is de acquisitiesamenwerking met stakeholders in Limburg dusdanig versterkt dat nieuwe potentiële leads die kansrijk zijn voor Limburg, in gezamenlijkheid worden verkend;
- In 2027 zijn de (ruimtelijke) randvoorwaarden gecreëerd voor de beoogde versterking van het toekomstbestendig en kwalitatief hoogwaardig vestigingsklimaat in 2027.

Door termen als ‘verbeterd’, ‘beter kennen’, ‘gegroeid’ en ‘versterkt’ te gebruiken, zijn deze doelstellingen niet volledig SMART geformuleerd.
Bij de uitwerking van de doelstellingen (onder kwaliteit p. 47) voor 2027 is wel een tijdshorizon opgenomen, maar de formuleringen zijn veelal kwalitatief en algemeen. Daardoor zijn de doelen slechts in beperkte mate SMART geformuleerd.

2.3.1.1 Maastricht Aachen Airport (3.1.3)

De informatie uit de begroting over MAA is beperkt. Op 13 november 2026 wordt de VGR besproken in de commissie ESA. De Griffie maakt een analyse van deze VGR.

2.3.1.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven (3.2.)

De volgende doelstellingen worden nagestreefd:

- In 2027 is de innovatiekracht van het Limburgse mkb verbeterd, waardoor ondernemers via maatschappelijk verantwoorde innovaties en ondernemerschap bijdragen aan een duurzaam, circulair, gezond en digitaal Limburg.
- In 2027 zijn er meer startende innovatieve ondernemers vanuit de ecosystemen, het onderwijs en via acquisitie, allen gericht op de transities.
- In 2027 is er voor Limburg een dekkend financieringsinstrumentarium voor startende ondernemers.

De indicatoren dragen bij aan verduidelijking. De doelstellingen/acties (kwaliteit) op pagina 51 dragen beperkt bij aan het SMART maken van de hoofddoelstellingen omdat er gebruikt wordt gemaakt van termen zoals ‘nauw contact’ en ‘gestimuleerd’.

2.3.1.3 Brightlands (3.2.2.)

Er wordt gewerkt om het samenspel tussen de Brightlands campussen te verbeteren. Op 13 november 2026 wordt de VGR besproken in de commissie ESA. De Griffie maakt een analyse van deze VGR.

2.3.1.4 Einstein Telescope (3.2.3)

De Einstein Telescope is een groot Europees onderzoeksproject dat kansen biedt voor kennisontwikkeling, technologie, werkgelegenheid en onderwijs in de (Eu)regio. De Provincie Limburg is hierbij betrokken via ruimtelijke inzet, financiële ondersteuning en lobbyactiviteiten.

Bij het onderdeel kwaliteit (p.55) zijn acties en beoogde resultaten omschreven. Daarmee wordt zichtbaar welke ontwikkelingen en inspanningen in 2027 worden nagestreefd. De richting en inhoud zijn daarmee duidelijk, maar de uitwerking is veelal kwalitatief en nog niet volledig SMART.

2.3.2. Een gezonde arbeidsmarkt (3.3.)

De volgende doelstellingen worden nagestreefd:

- In 2027 is de flexibiliteit en robuustheid van de onderwijsinfrastructuur (MBO, HBO en WO) in Limburg versterkt en vergroot.
- In 2027 is er een Leven Lang Ontwikkelen-infrastructuur die de inwoners van Limburg in staat stelt om hun kennis en vaardigheden op peil te houden.
- In 2027 werken onderwijs, bedrijfsleven en overheid samen aan de kritische factor human capital bij het doen slagen van de transities.

De gekozen indicatoren ondersteunen de SMART-uitwerking van deze doelstellingen slechts in beperkte mate. Dit hangt met name samen met het feit dat veel indicatoren een ja/nee-karakter hebben, waardoor vooral de aanwezigheid wordt vastgesteld en minder inzicht ontstaat in omvang, kwaliteit en effectiviteit.

2.3.2.1 Een gezonde arbeidsmarkt (3.3.1.)

Met de uitvoeringsagenda ‘Een gezonde arbeidsmarkt’ wordt ingezet op een arbeidsmarkt waarin inwoners duurzaam kunnen werken, zich blijven ontwikkelen en kunnen inspelen op veranderingen. De agenda richt zich op een toekomstbestendig onderwijslandschap, het stimuleren van leven lang ontwikkelen en een betere balans tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt, uitgewerkt langs drie actielijnen: onderwijsinfrastructuur, een wendbare beroepsbevolking en arbeidsmarktbalans.

Bij het onderdeel kwaliteit (p.56) zijn voldoende beoogde acties en resultaten omschreven. Daarmee is duidelijk welke inspanningen en ontwikkelingen in 2027 worden nagestreefd. Positief is dat bij enkele

onderdelen ook een concrete frequentie is opgenomen, zoals het minimaal twee keer bijeenkomen van de bestuurstafels, wat de meetbaarheid versterkt. Tegelijk blijven andere formuleringen, zoals ‘langjarig geborgd en versterkt’, vrij algemeen en kwalitatief van aard.

2.3.3. Verduurzaming en circulaire economie (3.4.)

De volgende doelstellingen worden genoemd:

- Tegen 2027 heeft de Limburgse economie een grotere mate van circulariteit bereikt door de implementatie van R-strategieën, waarmee we in lijn zijn met de nationale doelstelling van 50% circulariteit tegen 2030.
- In 2027 werken we met onderwijs, bedrijfsleven en overheid intensief samen om de circulaire transitie te versterken.
- In 2027 zijn de ruimtelijke, juridische, digitale en financiële randvoorwaarden zo ingericht om de uitrol van kansrijke ontwikkelingen mogelijk te maken.

Er is beperkt inzicht in de beoordeling in hoeverre de Limburgse economie op koers ligt richting de doelstelling van 50% circulariteit in 2030 en de beoogde voortgang richting 2027 door gebrek aan recente cijfers.

Het onderdeel kwaliteit (p. 58) is inhoudelijk uitgebreid uitgewerkt en maakt zichtbaar welke acties, projecten en programma’s in 2027 worden voortgezet of afgerond. Daarmee is de beleidsinzet duidelijk beschreven. De formuleringen zijn echter vaak kwalitatief en procesgericht, waardoor de doelen niet overal volledig SMART zijn uitgewerkt.

2.3.4. Gezonde toekomst voor de land- en tuinbouw in Limburg (3.5.)

Er wordt ingezet op ondersteuning van agrarische koplopers en innovators bij het marktrijp maken van kansrijke innovaties en concepten voor de landbouwtransities. Daarnaast is er aandacht voor duurzame en diervriendelijke oplossingen, kennisdeling en informatievoorziening voor agrariërs, het versterken van de relatie tussen boer en burger en samenwerking rond de toekomstontwikkeling van agrarische bedrijven in Limburg.

Veel indicatoren zijn inmiddels geactualiseerd met data over 2026, waardoor de voortgang op de doelstellingen beter in beeld kan worden gebracht.

Conclusies:

1. De indicatorenset is op onderdelen verbeterd. De beschikbaarheid van meerjarige en actuele gegevens maakt de voortgang beter volgbaar. Tegelijkertijd zijn diverse indicatoren beperkt meetbaar of onvoldoende actueel.
2. De doelstellingen voor vestigingsklimaat, innovatie en arbeidsmarkt zijn relevant, maar onvoldoende SMART geformuleerd. Concretere streefwaarden en indicatoren zijn nodig om de resultaten en maatschappelijke effecten beter inzichtelijk te maken.
3. De voortgang op circulariteit is onvoldoende meetbaar door verouderde gegevens en een meetmethodiek in ontwikkeling
4. Het beleidskader biedt een goede basis voor een toekomstbestendige regionale economie. De belangrijkste verbeteropgave ligt bij concretere doelstellingen, actuele indicatoren en meer inzicht in de daadwerkelijke economische en maatschappelijke effecten, zodat Provinciale Staten beter kunnen sturen op de doelrealisatie.

2.4. Overzicht Werken aan een toekomstbestendige economie

Tabel 4.

Doel/product	Hoofddoelen zijn duidelijk	Indicatoren sluiten aan op doelen	Resultaten specifiek en meetbaar	Resultaat tijdgebonden
3.1. Vestigingsklimaat van morgen	Voldoende	Gedeeltelijk, weinig data beschikbaar	Gedeeltelijk	Voldoende
3.2. Innovaties voor de maatschappelijke opgaven.	Voldoende	Voldoende	Beperkt	Voldoende
3.2.3. Einstein Telescope	Onvoldoende	Niet aanwezig	Voldoende	Voldoende
3.3. Een gezonde arbeidsmarkt	Voldoende	Beperkt	Voldoende	Voldoende
3.4 Verduurzaming en circulaire economie	Beperkt	Beperkt	Voldoende	Voldoende
3.5. Gezonde toekomst voor land- en tuinbouw	Beperkt	Voldoende	Voldoende	Voldoende

Voor het realiseren van de jaarplanning zijn de uitgaven € 64,65 mln. Het tekort op de begroting van € 33,35 mln. wordt gedekt uit de algemene middelen (programma 9: Financiën en overhead).

2.5. Nieuwe energie en een schoon leefmilieu

Limburg werkt aan een betrouwbare, schone energievoorziening en een betere leefomgeving. Door onder meer netcongestie, beperkte ruimte en een relatief grote energieopgave vraagt dit om gerichte uitvoering van bestaande plannen. Tegelijk wil de provincie beschikbare nationale en Europese middelen benutten om verduurzaming en leefmilieu te versterken.

Het Beleidskader Nieuwe energie en een schoon leefmilieu is op 12 april 2024 door Provinciale Staten vastgesteld. Met dit kader worden de doelen en ambities uit hoofdstuk 4 'Nieuwe energie en een schoon leefmilieu' van het coalitieakkoord 2023-2027 'Elke Limburger telt!' uitgevoerd.

De indicatoren worden weergegeven in de P&C beleidsmonitor voor Limburg najaar 2026 pagina 138 tot en met 181.
Opmerkingen Indicatoren:

- Voor verschillende indicatoren zijn nog geen cijfers over 2025 beschikbaar. Daardoor blijft het actuele inzicht in de voortgang beperkt. In de leeswijzer van de P&C beleidsmonitor is aangegeven dat voor een deel van de indicatoren op dat moment geen nieuwe data beschikbaar waren sinds de publicatie in het voorjaar 2026. Veelal betreft dit datasets die op vaste momenten, vaak maar één keer per jaar, beschikbaar worden gesteld (bijv. door CBS).
- Uit de gegevens blijkt dat een aantal indicatoren al is gerealiseerd, zoals R83. Daarbij had in juli 2025 100% van de betreffende bedrijven een actueel onderzoeksrapport aangeleverd.
- Een deel van de indicatoren is vormgegeven als ja/nee-indicator en heeft daarmee vooral een beschrijvend karakter. Daardoor wordt vooral zichtbaar óf iets is gebeurd, maar minder wat de omvang, kwaliteit of het effect daarvan is.
- De Resultaat-indicatoren hebben vaak een beschrijvend karakter: “wat heeft de Provincie gedaan?”. De Doelstelling-indicatoren geven een beeld van de omvang en het effect van de Resultaat-indicatoren.

2.5.1. Nieuwe energie (4.1.)

De hoofddoelstellingen om dit te bereiken zijn duidelijk en helder geformuleerd.

- In 2030 is het aandeel huishoudens met een laag inkomen en een woning van lage energetische kwaliteit gedaald van nu 6,6% naar 5%.
- In 2030 is op 70% van de geschikte daken kleinschalige opwek (<15 kWp) via gemiddeld 10 zonnepanelen op dak gerealiseerd, concreet moet dit leiden tot 1.300 MW Photovoltaic Vermogen, hierna te noemen PV-vermogen, in 2030.
- In 2030 bedraagt de CO2-emissie reductie van de gebouwde omgeving 55% t.o.v. 1990.
- In 2030 bedraagt CO2/N2O-reductie van de industrie 55% t.o.v. 1990.
- De energie-infrastructuur is betrouwbaar, wordt efficiënt benut en voorziet beter in de transportcapaciteit voor invoeding en afname van elektriciteit.
- In 2030 is er 2,5 TWh duurzame opwek van energie gerealiseerd voor grootschalige installaties (>15 kWp) in Limburg.

De hoofddoelstellingen zijn volledig en helder geformuleerd en bevatten op meerdere onderdelen concrete streefwaarden en een tijdshorizon richting 2030. Daarmee zijn zij grotendeels SMART uitgewerkt. Met name de doelstellingen met percentages, aantallen en kwantitatieve ambities zijn relatief specifiek en meetbaar. Per saldo zijn de doelstellingen overwegend SMART geformuleerd.

2.5.1.1 Energie Infrastructuur & Ruimtelijke Inbedding en Verduurzaming Industrie en bedrijventerreinen (4.1.1.)

De komende periode wordt gewerkt aan een betrouwbaar en betaalbaar energiesysteem, efficiënter gebruik van de energie-infrastructuur en minder uitstoot door de industrie.

De uitwerking is inhoudelijk uitgebreid en helder opgebouwd. Er worden veel concrete activiteiten, samenwerkingssporen en beoogde resultaten benoemd, waardoor goed zichtbaar is waarop in 2027 wordt ingezet. Daarmee biedt de tekst een duidelijke beleidsmatige en uitvoeringsgerichte richting. Tegelijk is de SMART-uitwerking wisselend. Op onderdelen zijn doelen concreet geformuleerd, bijvoorbeeld waar aantallen of vast te stellen producten worden genoemd, maar veel formuleringen blijven procesgericht en kwalitatief, zoals ‘wordt voortgezet’ en ‘verdere stappen zijn gezet’. Daardoor is de meetbaarheid en afbakening niet overal volledig.

2.5.1.2 Verduurzaming Gebouwde Omgeving & Warmte en Grootschalige opwek (4.1.2.)

De groei van hernieuwbare energie neemt af door netcongestie, hogere kosten en restrictiever beleid. Tegelijk wordt ingezet op het terugdringen van energiearmoede, het vergroten van kleinschalige en grootschalige energieopwekking en het verminderen van de CO2-uitstoot in de gebouwde omgeving.

De uitwerking bevat veel beschreven activiteiten en maakt goed zichtbaar welke inzet in 2027 wordt gepleegd. Op onderdelen zijn concrete en toetsbare elementen opgenomen, wat de navolgbaarheid versterkt. Tegelijk blijven veel doelen procesmatig en kwalitatief geformuleerd, waardoor de SMART-uitwerking nog niet overal volledig is.

2.5.2. Gezond en veilig leefmilieu (4.2.)

De ambitie betreft hier een aantoonbaar gezond en veilig leefmilieu in Limburg.

- In 2027 is de gezondheid van de Limburger bevorderd door verbetering van de kwaliteit van de leefomgeving t.o.v. 2020 middels:
  – verminderen blootstelling aan luchtverontreinigende stoffen;
  – verminderen geluidsoverlast & bevorderen van stilte;
  – verminderen emissies verontreinigende stoffen naar lucht;
  – voorkomen van vermijdbare milieuschade, c.q. het (vooruit)schuiven van milieuschade.
- In 2027 zijn risico's op ongelukken met gevaarlijke stoffen bij bedrijven of tijdens transport ingeperkt t.o.v. 2020.

2.5.2.1 Gezond en veilig leefmilieu (4.2.1)

De uitwerking is voldoende concreet en maakt zichtbaar welke activiteiten en resultaten in 2027 worden nagestreefd. De SMART-uitwerking is op veel onderdelen voldoende, al blijven sommige formuleringen nog procesmatig en daardoor minder scherp meetbaar.

2.5.2.2 Vergunningen, toezicht en handhaving (4.2.2.)

De uitwerking biedt voldoende inzicht in de VTH-taken en de verwachte knelpunten voor 2027. Tegelijk zijn de doelstellingen vooral algemeen en procesgericht geformuleerd, waardoor de SMART-uitwerking beperkt blijft, met name op het punt van meetbaarheid en tijdige realisatie.

Metingen die betrekking hebben op geluidshinder door wegverkeer en vliegverkeer maken het mogelijk dit goed te meten. De provincie heeft ruim voldoende mogelijkheden om te werken aan een gezond en veilig leefmilieu. Vergunningen, toezicht en handhaving vormen een speerpunt om dit ook allemaal te bewerkstelligen. Ook hier wordt gewerkt met indicatoren om te kunnen bepalen of de provincie op koers ligt. De weergegeven cijfers in de indicatoren zijn minimaal drie jaar oud en hebben daardoor weinig actualiteitswaarde. Ook zijn er indicatoren die weinig zeggen, zoals bijvoorbeeld de tabel over het aantal klachten in stiltegebieden.
De verdere uitwerking laat zien dat er van alles wordt opgepakt, zie pagina 140 tot en met 143, maar dit is niet vertaald naar harde doelstellingen.
Dat geldt ook voor het onderwerp vergunningen, toezicht en handhaving.

Conclusies:

1. De energiedoelstellingen zijn grotendeels SMART geformuleerd. Concrete streefwaarden voor onder meer CO_2-reductie en duurzame energieopwek bieden goede aanknopingspunten voor sturing. De vertaling naar meetbare resultaten in de uitvoering kan op onderdelen nog worden verbeterd.
2. De indicatorenset bevat onvoldoende actuele gegevens. Verschillende cijfers zijn verouderd of ontbreken voor 2025, waardoor de actuele voortgang op energie en leefmilieu beperkt inzichtelijk is.
3. De doelstellingen voor een gezond en veilig leefmilieu zijn inhoudelijk duidelijk, maar de meetbaarheid blijft achter. Vooral bij vergunningverlening, toezicht en handhaving ontbreken concrete resultaatdoelen en bieden sommige indicatoren onvoldoende inzicht in de daadwerkelijke effecten.
4. Het beleidskader biedt een goede basis, maar de belangrijkste verbeteropgave ligt bij actuele indicatoren en de vertaling van activiteiten naar meetbare resultaten. Hierdoor kunnen Provinciale Staten beter beoordelen of de provincie op koers ligt en welke effecten inwoners daadwerkelijk ervaren.

Tabel 5.

Doel	Hoofddoelen zijn duidelijk geformuleerd	Indicatoren sluiten aan op doelen	Resultaat specifiek en meetbaar	Resultaat tijdgebonden
4.1. Nieuwe energie	Volledig en helder aanwezig	Voldoende, beperkt actueel	Voldoende	Voldoende
4.2. Gezond en veilig leefmilieu	Voldoende aanwezig	Voldoende, beperkt actueel	Voldoende	Voldoende

Voor de uitvoering van alle beleidsplannen voor dit programma is een bedrag beschikbaar van € 37,98 mln. Het nadelige resultaat van € 28,30 mln. wordt verrekend met de algemene middelen uit programma 9 financiën en overhead.

2.6. Leefbare steden en dorpen

Het beleidskader Leefbare steden en dorpen verbindt leefbaarheid, wonen, ruimtelijke ordening en bodem/ondergrond. Voor 2027 is sprake van een inhoudelijk breed programma. De maatschappelijke hoofddoelen blijven echter deels algemeen geformuleerd; vooral bij ruimtelijke kwaliteit en bodem ontbreekt een scherp, meetbaar eindbeeld. De provincie heeft daarnaast een grotere wettelijke en regisserende rol op de woningmarkt gekregen, waardoor adequate sturing en informatie aan Provinciale Staten extra belangrijk worden (p. 88-98).

2.6.1. Leefbare steden en dorpen (5.1.)

De centrale ambities zijn:

- verbetering van de leefbaarheid in Limburgse steden en dorpen;
- passende woonruimte voor iedereen die in Limburg een woning zoekt;
- balans tussen beschermen en benutten van de fysieke leefomgeving.

Het programma combineert fysieke leefbaarheid, woningbouw, ruimtelijke kwaliteit en duurzaam gebruik van bodem en ondergrond. De provincie kiest daarbij vooral voor een stimulerende, faciliterende en regisserende rol, in samenwerking met gemeenten, corporaties, bewoners en andere maatschappelijke partners (p.88-89). De hoofddoelstelling voor leefbaarheid is deels SMART gemaakt door de Limburgse Leefbaarheidsaanpak.
De provincie streeft ernaar om in de periode 2023-2027 minimaal 100 inwonersinitiatieven, 20 gemeenschapsvoorzieningen of ontmoetingsplekken en 10 leefbaarheidsakkoorden te ondersteunen. De doelen voor ontmoetingsplekken en leefbaarheidsakkoorden zijn al bereikt; ook de doelstelling voor inwonersinitiatieven zal naar verwachting eind 2026 worden gehaald (p. 89-90 Programmabegroting).
De vraag blijft echter in welke mate de ondersteunde initiatieven daadwerkelijk leiden tot een betere leefbaarheid, sociale samenhang, veiligheid of gezondheid. Het aantal subsidies of initiatieven is een bruikbare prestatie-indicator, maar geen effectindicator. Het is wenselijk dat de provincie systematischer vastlegt wat de bereikte effecten zijn, bijvoorbeeld per wijk, dorp of doelgroep. Hierover is tijdens de feitencontrole gesproken:

'Als een initiatiefnemer subsidie wil aanvragen bij de Leefbaarheidsaanpak, moeten verschillende gegevens worden aangeleverd. Hierbij gaat het onder andere om de criteria waaraan wordt bijgedragen, zoals sociale cohesie, welzijn en gezondheid. Ook wordt gevraagd hoeveel vrijwilligers betrokken zijn en hoeveel mensen worden bereikt. Deze gegevens worden verwerkt in ons monitoringsdashboard. Een link

naar dit dashboard is eerder met de leden van Provinciale Staten gedeeld. Om de effecten van de Leefbaarheidsaanpak nog nauwkeuriger te bepalen, laten we op dit moment een onderzoek uitvoeren door Universiteit Maastricht en Zuyd Hogeschool. In het kader van dit onderzoek ontvangen alle initiatiefnemers die subsidie hebben ontvangen een vragenlijst. Deze lijst bevat diverse vragen over de effecten van het gesubsidieerde initiatief. In aanvulling hierop gaan de onderzoekers diverse initiatieven doorlichten, onder andere in de vorm van interviews en locatiebezoeken. De uitkomsten van het onderzoek zijn naar verwachting in het voorjaar van 2027 beschikbaar.'

In de PC beleidsmonitor worden vanaf pagina 182 een aantal indicatoren gekoppeld aan de verschillende doelstellingen. Daar wordt onder andere ingegaan op de Leefbarometerscore, waarbij in 2024 ten opzichte van 2022 29 van de 250 wijken vooruit gingen en 22 achteruit (p.182-183 Beleidsmonitor).
Op pagina 184 wordt ingegaan op de leefbaarheid van de fysieke omgeving met een indicator die onder meer groen, infrastructuur en milieukwaliteit meten. Indien niet op buurt- of wijkniveau wordt gemeten is meten lastiger.
De indicator op inwonersinitiatieven op geeft aan dat er 100 inwonersinitiatieven gerealiseerd zijn; dit wordt eind 2026 ook gehaald. Dit is een duidelijke prestatie-indicator.
Voor wat betreft gemeenschapsvoorzieningen is het doel er minimaal 20 te realiseren en dit is bereikt. Inzicht in gebruik, bereik en continuïteit ontbreekt

2.6.1.1 Toekomstbestendige woonruimte (5.1.2.)

De woningbouwopgave is concreter uitgewerkt dan in de begroting 2026. De provincie heeft sinds 1 juli 2026, met de Wet versterking regie volkshuisvesting, een wettelijke taak op het woondossier. Daarmee verandert de provinciale positie van primair stimulerend naar nadrukkelijker regisserend, ondersteunend en toezichthoudend (90-93 Programmabegroting).
De provincie werkt vanuit de Woondeal Limburg, met een opgave van ten minste 29.550 woningen en een aanvullende ambitie van 20.000 woningen. Voor 2027 is opgenomen dat 17.500 woningen uit de Woondeal gerealiseerd moeten zijn en dat minimaal 3.000 woningen van de aanvullende ambitie planologisch verankerd moeten zijn. Ook moet het provinciaal volkshuisvestingsprogramma uiterlijk 31 december 2027 zijn vastgesteld; een concept dient uiterlijk 1 juli 2027 gereed te zijn (p. 92-93 Programmabegroting).
Een woning die planologisch is verankerd, is immers nog niet gerealiseerd. Juist bij een woningbouwopgave die afhankelijk is van gemeenten, corporaties, ontwikkelaars, netcapaciteit, stikstofruimte en economische omstandigheden, is periodieke informatie over deze verschillende fasen noodzakelijk.

De aanpak Limburg Centraal vormt een belangrijk onderdeel van de verstedelijkingsstrategie. De provincie werkt met het Rijk, de zes intercitygemeenten, Waterschap Limburg, Enexis, ProRail, Arriva en NS aan ruimte voor meer dan 30.000 woningen in stationsgebieden. Het provinciale verstedelijkingsbudget van € 50 mln. wordt vanaf 2027 ingezet voor eerste projecten, op basis van gebiedsafspraken en een verstedelijkingsagenda (p. 92 Programmabegroting).
Dit is een strategisch relevante investering. PS zou moeten kunnen beoordelen welke projecten met dit budget worden gefinancierd, welke cofinanciering daartegenover staat, welke woningen ermee mogelijk worden gemaakt en welk effect dit heeft op bereikbaarheid, voorzieningen, klimaatadaptatie en betaalbaarheid. Er is hierover gesproken tijdens de feitencontrole:

'Provinciale Staten hebben het Uitvoerings- en Bestedingenkader Provinciaal Verstedelijkingsbudget Limburg Centraal vastgesteld. Hiermee is richting gegeven aan de voorwaarden waaraan projecten moeten voldoen om voor financiering uit het budget in aanmerking te komen. Bij het opstellen van de bestuurlijke overeenkomsten met gemeenten over de daadwerkelijke inzet van het budget blijven

Provinciale Staten conform SIS 4.0 bevoegd om te besluiten over bedragen boven de € 1,0 miljoen. Deze voorstellen worden in de loop van 2027 aan PS voorgelegd. Daarbij wordt inzicht gegeven in de beoogde inzet van de middelen, de eventuele cofinanciering en de verwachte bijdrage aan onder meer woningbouw, bereikbaarheid, voorzieningen, klimaatadaptatie en betaalbaarheid. Conform het Statenvoorstel inzake het Uitvoerings- en Bestedingenkader wordt PS bij het eerste voorstel voor de inzet van middelen tevens gevraagd een besluit te nemen over de wijze van monitoring en rapportage, zodat ook de voortgang en de effecten van de investeringen kunnen worden gevolgd.'

De indicatoren laten het volgende beeld zien.
Het aantal gerealiseerde woningen uit de Woondeal bedraagt 17.500 in 2027. Dit is concreet en tijdgebonden (p. 93). Het aantal extra woningen die planologisch verankerd zijn bedragen 3.000. Dit is relevant maar niet echt een realisatie indicator (p.93).
In Limburg Centraal wordt aangegeven dat er 30.000 woningen in de stationsgebieden worden gerealiseerd. Dit is goede ambitie, maar voor 2027 ontbreken concrete aantallen te starten of op te leveren woningen (p. 92).

2.6.1.2 Kwaliteit met minder ruimte (5.1.3.)

Dit product richt zich op de uitvoering van de geactualiseerde Provinciale Omgevingsvisie (POVI) en gewijzigde Omgevingsverordening. De provincie werkt met programma's onder de Omgevingswet, uitvoeringsagenda's, planologische beoordelingen, bestuursafspraken, projectbesluiten, monitoring en evaluatie. Daarbij moet de samenhang tussen maatschappelijke opgaven, zoals woningbouw, economie, energie, natuur, water en mobiliteit, behouden blijven (p.94-95).

De provinciale rol is helder omschreven: bevoegd gezag, regisseur, partner en ondersteuner. Positief is dat aandacht wordt gevraagd voor monitoring en voor een meer regisserende rol, mede naar aanleiding van het onderzoek *Ruimte met Regie* (p.94). Ook worden de moties rond vergroening van bedrijventerreinen, Natura 2000-overgangsgebieden, zuinig ruimtegebruik, bouwen voor singles en een gezonde leefomgeving betrokken bij de verdere uitvoering van de POVI (p.94).

De doelen zijn echter beperkt SMART. De begroting vermeldt dat de precieze planning en prioritering van de uitwerking van de POVI nog moeten worden bepaald. Ook is de planning van rijksprocessen onzeker (p.95). Daardoor is voor PS onvoldoende duidelijk welke producten, besluiten en meetbare resultaten in 2027 verwacht mogen worden.

Advies is om vanaf 2027 te werken met een uitvoeringsagenda waarin per ruimtelijk thema ten minste wordt opgenomen: beoogd resultaat, verantwoordelijk bestuursniveau, planning, budget, afhankelijkheden en wijze van monitoring.

2.6.1.3 Bodem en ondergrond (5.1.4.)

Bodem en ondergrond zijn inhoudelijk van grote betekenis voor woningbouw, energietransitie, klimaatadaptatie, landbouw en een gezonde leefomgeving. De Agenda bodem en ondergrond 2024-2030 geeft hiervoor een meerjarig kader. De vijf geformuleerde doelen zijn inhoudelijk logisch: verbetering van de bodemkwaliteit, benutting van ecosysteemdiensten, beheersing van negatieve effecten in de diepe ondergrond, duurzaam gebruik via 3D-ordening en ontwikkeling van kennis (p.95-96 programmabegroting).

De doelen zijn echter grotendeels kwalitatief geformuleerd. De uitvoering wordt jaarlijks geconcretiseerd in een actieprogramma. Voor 2027 moet dit actieprogramma in het eerste kwartaal aan GS worden voorgelegd; in december 2027 moeten de acties zijn uitgevoerd (p.96). Dit maakt de activiteiten

tijdgebonden, maar niet zonder meer meetbaar in termen van bodemkwaliteit, risicovermindering of ruimtelijke kwaliteit.

Een specifiek aandachtspunt is de nazorg van de voormalige steenkoolwinning in Zuid-Limburg. De provincie voert regie over de beheersmaatregelen voor na-ijlende effecten. Hiervoor is een Meerjarenprogramma Nazorg Steenkoolwinning 2026-2030 en een Actieplan Nazorg Steenkoolwinning 2027 opgesteld (p.96).
De opgave is langdurig en vraagt om duidelijke rapportage over risico's, incidenten, uitgevoerde onderzoeken en de financiële bijdrage van het Rijk.

Conclusies

1. Het beleidskader is breed en relevant. De combinatie van leefbaarheid, woningbouw, ruimtelijke kwaliteit en bodem/ondergrond is inhoudelijk logisch.
2. De Leefbaarheidsaanpak laat goede prestaties zien. De doelen voor gemeenschapsvoorzieningen en leefbaarheidsakkoorden zijn reeds bereikt; ook de doelstelling voor inwonersinitiatieven wordt naar verwachting gehaald. Het effect op de feitelijke leefbaarheid in wijken en dorpen is echter nog onvoldoende zichtbaar.
3. De woningbouwdoelen zijn relatief concreet. De realisatie van 17.500 Woondealwoningen, 3.000 planologisch verankerde aanvullende woningen en het provinciaal volkshuisvestingsprogramma bieden goede aangrijpingspunten voor sturing. De informatie moet wel onderscheid maken tussen plannen, bouwstarts, opleveringen, betaalbaarheid en doelgroepen.
4. Bij ruimtelijke kwaliteit en bodem/ondergrond zijn de ambities helder, maar de resultaten onvoldoende meetbaar. Vooral de uitvoering van de POVI vraagt om een concretere planning, prioritering en indicatorenset.
5. De provinciale ambities rond woningbouw en leefbaarheid zijn zichtbaar concreter geworden. De belangrijkste verbeteropgave ligt bij de vertaling van activiteiten en aantallen naar aantoonbare maatschappelijke effecten, zodat Provinciale Staten beter kunnen vaststellen wat Limburgers daadwerkelijk merken van de inzet.

Tabel 6.

Doel	Hoofddoelen zijn duidelijk geformuleerd	Indicatoren sluiten aan op doelen	Resultaat specifiek en meetbaar	Resultaat tijdgebonden
5.1 Leefbare steden en dorpen	Voldoende mede door duidelijke uitwerking in deelthema's.	Voldoende	Beperkt	Beperkt.
5.2 Toekomstbestendige woonruimte	Volledig	Voldoende	Beperkt	Beperkt
5.3 Kwaliteit met minder ruimte	Volledig	Beperkt	Beperkt	Volledig
5.4 Bodem en ondergrond	Beperkt	Beperkt	Beperkt	Volledig

De financiële omvang is beheersbaar: € 24,16 mln. aan lasten, waarvan € 9,77 mln. wordt gedekt door reserveonttrekkingen. Het resterende tekort van € 8,75 mln. wordt gedekt uit algemene middelen (p. 97-98).

2.7. Cultuur en erfgoed voor iedereen

Het beleidskader Cultuur en erfgoed voor iedereen heeft als centrale ambitie dat iedere Limburger toegang heeft tot cultuur en erfgoed, om mee te doen, zich te herkennen in de Limburgse identiteit en verbinding te ervaren. De hoofddoelen zijn nog grotendeels geformuleerd in termen als “vergroten”, “versterken”, “meer” en “toegankelijker”.
Daardoor zijn zij slechts beperkt SMART en blijft voor Provinciale Staten onvoldoende scherp zichtbaar welk maatschappelijk effect in 2027 precies moet zijn bereikt (p.99-104 Programmabegroting).

2.7.1. Cultuur (6.1.)

De provincie wil in 2027:

- het culturele aanbod en de culturele infrastructuur in Noord- en Midden-Limburg aan de basis hebben versterkt;
- een groter aandeel Limburgse jeugd met cultuur in aanraking hebben gebracht;
- het provinciaal ondersteunde lokale culturele aanbod hebben versterkt;
- het gebruik en de zichtbaarheid van de Limburgse taal hebben gestimuleerd, gericht op behoud van het Limburgs (p.99).

Deze ambities zijn inhoudelijk helder en passen bij de provinciale rol als subsidiënt, ondersteuner, partner, procesmanager en toetser. Zij zijn echter slechts beperkt meetbaar. Begrippen als “groter aandeel”, “versterkt” en “meer gestimuleerd” worden niet gekoppeld aan een concrete nulmeting, streefwaarde of ondergrens. Daardoor is het niet goed mogelijk om vast te stellen of de provinciale inzet daadwerkelijk tot het beoogde resultaat heeft geleid.

De begroting bevat wel concrete uitvoeringsactiviteiten. In 2027 wordt onder meer:

- de subsidieregeling Culturele Infrastructuur 2029-2032 vastgesteld en gepubliceerd;
- de inhoudelijke en bedrijfsmatige voortgang van 49 culturele instellingen gemonitord;
- uitvoering gegeven aan het Groeiplan Noord- en Midden-Limburg, onder andere met deskundigheidsbevordering, residentieplekken en ondersteuning van initiatieven;
- uitvoering gegeven aan het museumbeleid, de regeling Lokale Musea 2026-2027 en de moties over kleine musea en een gezamenlijk collectiedepot;
- uitvoering gegeven aan het Uitvoeringsprogramma Limburgse taal, waaronder digitalisering, corpusvorming en ondersteuning van het Hoes veur ’t Limburgs; (p.100-101)

Deze acties sluiten aan bij de beleidsdoelen. De begroting is vooral sterk in het beschrijven van de inzet, instellingen en regelingen, maar minder sterk in het meetbaar maken van bereik, spreiding en effect. Het is bijvoorbeeld niet duidelijk welk aandeel van de jeugd met cultuureducatie bereikt moet worden, hoeveel extra inwoners in Noord- en Midden-Limburg aan culturele activiteiten deelnemen of welk resultaat voor de Limburgse taal wordt nagestreefd.

Kijkend naar de indicatoren wordt op pagina 100 van de Programmabegroting benoemd het aantal gemonitorde culturele instellingen; het zijn er 49. Dit geeft zicht op sturing, maar niet op bereik, kwaliteit of regionale spreiding.
Voor wat betreft het Jeugdfonds Sport en Cultuur In 2025 werden 8.448 aanvragen goedgekeurd voor 7.134 unieke kinderen; doel is dat 10.000 jongeren uit kansarme gezinnen met sport- en cultuuraanbod in aanraking komen. Dit is een relevante indicator voor kansengelijkheid, het culturele aandeel is echter niet zichtbaar (61 beleidsmonitor).
Voor wat betreft de Limburgse taal wordt uitvoering gegeven aan corpusvorming, digitalisering het het Hoes veur ‘t Limburgs. De inzet is concreet, maar er is geen streefwaarde voor gebruik van de taal of bereik (p. 101).

2.7.2. Erfgoed (6.2.)

Voor erfgoed zijn vier doelen opgenomen:

- een groter percentage monumenten verkeert in 2027 in een betere en duurzamere staat dan in 2023;
- meer vrijwilligers zijn betrokken bij provinciaal ondersteund erfgoed;
- provinciaal ondersteund erfgoed is toegankelijker voor een breed publiek;
- erfgoed wordt als provinciaal belang meegewogen in alle transitieopgaven (p.102).

Ook hier zijn de doelstellingen inhoudelijk herkenbaar, maar beperkt SMART geformuleerd. Er ontbreken kwantitatieve streefwaarden voor de verbetering van de monumentenstaat, het aantal vrijwilligers, publieksbereik en de mate waarin erfgoed daadwerkelijk in ruimtelijke, energie- of transitieopgaven is geïntegreerd.

De volgende activiteiten worden onder andere uitgevoerd.

- wettelijke taken op het gebied van archeologie en monumenten;
- ondersteuning van rijks- en gemeentelijke monumenten met een urgente restauratieopgave;
- verduurzaming van monumenten via restauratie- en kerkenregelingen;
- grote restauratieopgaven, zoals Hornekwartier in Weert, kloosterdorp Steyl en Abdij Rolduc;
- voortzetting van subsidies aan erfgoedinstellingen;
- lobby richting het Rijk voor financiële ondersteuning van grote monumentale opgaven en bescherming van het Limburgse schutters- en gildewezen (p.102-103).

De activiteiten zijn breed en passen bij de opgave. De uitvoering is echter sterk afhankelijk van subsidieaanvragen, capaciteit bij eigenaren en organisaties, cofinanciering, de staat van monumenten en beschikbare rijksmiddelen. Er wordt niet duidelijk gemaakt hoe prioriteit wordt gegeven wanneer de restauratiebehoefte groter is dan het beschikbare budget.

Ook voor erfgoed worden verschillende indicatoren gebruikt.
Op pagina 103 Programmabegroting wordt gesproken over de staat en duurzaamheid van monumenten. Er wordt gesteld dat De Erfgoedmonitor in 2027 wordt geactualiseerd; aanvullend € 0,10 mln. voor onderzoek en inspecties van monumenten in matige en slechte staat. Dit is relevant en noodzakelijk, maar het ontbreken van een concrete streefwaarde voor aantal en percentage van de verbeterde monumenten beperkt de stuurwaarde.
Op pagina 76 van het Beleidsprogramma wordt gesproken over vrijwilligers en bewonersinitiatieven. Deze indicator omvat regelingen voor archeologie, klein Limburgs erfgoed en bovenlokale evenementen. Het geeft daarmee inzicht in provinciaal ondersteunende initiatieven, maar geen inzicht in het aantal vrijwilligers of welk effect hun inzet heeft.
De indicator publiekstoegankelijk erfgoed op pagina 102-103 ziet op ondersteuning van archeologie- en erfgoedprojecten gericht op publieksbereik. De activiteit is duidelijk, maar de begroting bevat geen indicator voor bezoekers, bereik, toegankelijkheid of deelname van specifieke groepen.

De programmareserves lopen snel terug. De programmareserve Cultuur daalt van € 4,997 mln. eind 2026 naar € 1,142 mln. eind 2027 en is volgens de raming in 2028 uitgeput. De programmareserve Monumenten, erfgoed en archeologie daalt van € 4,005 mln. eind 2026 naar € 0,200 mln. eind 2027 en is eveneens in 2028 uitgeput (p.190-191). Dit betekent dat bij voortzetting van incidentele activiteiten vanaf 2028 een expliciete keuze nodig is: structurele dekking uit algemene middelen, nieuw incidenteel budget, afbouw of herprioritering. Hierover zal tijdens de coalitie onderhandelingen na de verkiezingen verdere besluitvorming plaatsvinden.

Conclusies

1. Het beleidskader heeft een sterke inhoudelijke basis. Cultuur en erfgoed worden terecht verbonden aan identiteit, ontmoeting, leefbaarheid, kansengelijkheid en de aantrekkelijkheid van Limburg.
2. De begroting beschrijft de provinciale activiteiten en instrumenten uitgebreid. De inzet op culturele infrastructuur, musea, Noord- en Midden-Limburg, cultuureducatie, Limburgse taal, monumenten, archeologie en vrijwilligers is herkenbaar en breed.
3. De hoofddoelen zijn beperkt SMART. Begrippen als “versterkt”, “groter aandeel”, “meer toegankelijk” en “meer vrijwilligers” missen een nulmeting, concrete streefwaarde en meetmethode.
4. De indicatoren meten vaak de provinciale inzet of subsidiëring, maar niet steeds het maatschappelijke effect.
5. De financiële inzet is substantieel, terwijl de programmareserves nagenoeg zijn uitgeput na 2027. Dit maakt tijdige besluitvorming over structurele voortzetting van succesvolle activiteiten noodzakelijk.
6. Hoofdstuk 6 biedt een breed en maatschappelijk relevant programma met een aanzienlijke financiële inzet. De begroting is voldoende navolgbaar op activiteiten en middelen, maar nog onvoldoende op effecten. De kernopgave voor de komende periode is daarom: van zichtbare inzet en subsidie naar aantoonbaar bereik, kwaliteit en maatschappelijke meerwaarde voor alle Limburgers.

Tabel 7.

Doel	Hoofddoelen zijn duidelijk geformuleerd	Indicatoren sluiten aan op doelen	Resultaat specifiek en meetbaar	Resultaat tijdgebonden
6.1 Cultuur	Beperkt	Beperkt	Beperkt	Voldoende
6.2. Erfgoed	Beperkt	Beperkt	Beperkt	Voldoende

De totale lasten voor het programma bedragen € 62,18 mln. in 2027. Daartegenover staan € 6,02 mln. aan baten en € 8,74 mln. aan onttrekkingen aan reserves. Het resterende negatieve resultaat van € 47,43 mln. wordt gedekt uit de algemene middelen binnen programma 9, Financiën en overhead (104-105). De lasten nemen na 2027 af: van € 62,18 mln. in 2027 naar € 48,41 mln. in 2028, € 45,14 mln. in 2029 en € 44,37 mln. in 2030. Dit hangt samen met de aflopende inzet van programmareserves en incidentele intensiveringen (p. 198-199).

2.8. Een bereikbaar en toegankelijk Limburg

Hoofdstuk 7 richt zich op een bereikbaar, toegankelijk, veilig en duurzaam Limburg. De provincie vervult daarbij vooral wettelijke taken op het gebied van provinciale infrastructuur en het regionale openbaar vervoer, aangevuld met beleid voor verkeersveiligheid, duurzame mobiliteit, goederenvervoer en nationale/internationale verbindingen.

Het programma kent drie producten:

- Mobiliteit en bereikbaarheid (€ 18,79 miljoen): mobiliteitsbeleid, verkeersveiligheid, gedragsverandering, laadinfrastructuur en logistiek.
- Openbaar vervoer en wegbeheer (€ 181,78 miljoen): OV-concessie, Maaslijn en beheer van provinciale infrastructuur.
- Limburg nationaal en internationaal verbonden (€ 13,95 miljoen): Maaslijn, grensoverschrijdende spoor- en busverbindingen, wegen, vaarwegen en binnenhavens.

Er kan geconstateerd worden dat de doelen herkenbaar en richtinggevend zijn, maar nog niet volledig SMART. Vooral de formuleringen “beter bereikbaar”, “verbeterde bereikbaarheid” en “verbeterde

verkeersveiligheid” missen concrete doelwaarden. De indicatoren sluiten grotendeels wel aan op de doelen, maar zijn op onderdelen nog zonder expliciete streefwaarde.
De provincie heeft een belangrijke wettelijke rol, maar is sterk afhankelijk van het Rijk, vervoerders, ProRail en andere partners. Juist daarom is duidelijke monitoring van planning, risico’s en financiële gevolgen essentieel.

2.8.1. Mobiliteit en bereikbaarheid (7.1.)

De doelstelling is dat dorpen en buitenwijken in 2027 beter bereikbaar zijn dan in 2023. De beleidsmonitor gebruikt hiervoor indicatoren over de gemiddelde afstand tot voorzieningen en de bereikbaarheid van detailhandel, onderwijs en zorg binnen 15, 30 of 45 minuten reistijd. De afstand tot voorzieningen is de afgelopen tien jaar relatief stabiel, maar laat in de laatste drie jaar een geringe stijging zien. De cijfers over bereikbaarheid zijn echter nog conceptmatig: Rijk en regio werken aan een regionale bereikbaarheidsanalyse die eind 2026 beschikbaar moet komen. Daarna worden de indicatoren aangepast. De indicatoren zijn relevant, maar nog niet definitief bruikbaar voor harde sturing. De provincie kan nu onvoldoende vaststellen of Limburg daadwerkelijk op koers ligt richting 2027.

De doelstelling is dat er in 2027 meer duurzame verplaatsingen plaatsvinden dan in 2023. De beleidsmonitor meet dit onder meer via het aantal verplaatsingen per persoon, het aandeel elektrische en plug-in hybride voertuigen en het aandeel duurzame kilometers (CO2-uitstoot van verkeer).
Het aantal verplaatsingen per persoon per dag was in 2023 gelijk aan het niveau van 2018. Het aandeel duurzame voertuigen stijgt de afgelopen drie jaar jaarlijks. Daarnaast telt Limburg 5.627 publieke laadpunten. Voor goederenvervoer zijn de cijfers over binnenvaart, weg en spoor grotendeels stabiel, met kleine fluctuaties.
Ook zijn in 2025 13 unieke fietsstimulerings- of gedragscampagnes uitgevoerd en zijn acht fietsprojecten uit Focus op Fiets gerealiseerd, waaronder de Parkstad Route.
De indicatorenset is breed en goed meetbaar, maar er ontbreekt een expliciete streefwaarde. Daardoor is niet duidelijk wanneer de provincie het doel “meer duurzame verplaatsingen” als behaald beschouwt.
De verkeersveiligheid wordt gemeten via het aantal geregistreerde verkeersongevallen en verkeersslachtoffers per 100.000 inwoners. De doelstelling is verbetering ten opzichte van 2023. De registratie is echter niet volledig: vooral lichtere ongevallen worden niet altijd geregistreerd.
In 2027 zet de provincie onder meer in op de Verkeersactieve School, doelgroepenaanpakken en campagnes zoals BOB en MONO. De begroting streeft naar deelname van minimaal 90% van de speciale basisscholen en voortgezet speciaal onderwijs aan de Verkeersactieve School, minimaal negen gedragsinterventies per jaar en vijf communicatiecampagnes. De activiteiten zijn concreet, maar de effectindicator ontbreekt nog aan een expliciete doelwaarde. Daardoor blijft de sturingswaarde beperkt.

2.8.2. Openbaar vervoer en wegbeheer (7.2.)

De doelstelling is dat de kwaliteit van het openbaar vervoer in 2027 beter is dan in 2023. De beleidsmonitor meet dit via het algemene oordeel van reizigers, gerealiseerde aansluitingen, punctualiteit en rituitval. Het algemene oordeel ligt al jaren stabiel net onder 8; landelijk was dit in 2024 7,8.
De buspunctualiteit is licht afgenomen. De treinpunctualiteit verschilt sterk per traject; bij RS11 en RS18 was de aankomstpunctualiteit in Roermond en Heerlen gedaald ten opzichte van het voorgaande jaar. De rituitval voor bus en elektrische trein steeg in 2023, terwijl de rituitval van dieseltreinen gelijk bleef.
Positief is dat Arriva volgens de concessieafspraken uitvoering geeft aan de concessie, het ontwikkelplan OV is vastgesteld en de mid-term review van de concessie is afgerond.
De kwaliteit van het OV is meetbaar, maar de trend is niet eenduidig positief. Vooral punctualiteit, rituitval en aansluitingen verdienen extra aandacht.
De provincie werkt aan toegankelijke haltes, reisassistentie en publieke mobiliteit. In 2026 is het aantal motorisch en visueel toegankelijke provinciale bushaltes gestegen ten opzichte van 2025. Voor 2027 is de realisatie van ruim 100 toegankelijke haltes langs provinciale wegen opgenomen.

Daarnaast voeren 20 wensbusorganisaties 33 projecten uit. Dit aantal is stabiel ten opzichte van voorgaande jaren.

2.8.3. Limburg nationaal en internationaal verbinden (7.3.)

Voor de bereikbaarheid van Limburg nationaal en internationaal zijn de belangrijkste indicatoren de reistijdverhouding tussen spits en dal op provinciale wegen en de robuustheid van logistieke netwerken. De reistijdverhouding meet of de reistijd in de spits maximaal 1,5 keer zo lang is als in de dalperiode. Het derde kwartaal laat structureel de meeste vertraging zien.

De Maaslijn blijft een belangrijk project. De planning is nog steeds realisatie eind 2027, maar de indicator geeft aan dat de Maaslijn op dit moment nog niet is gerealiseerd. De Drielandentrein rijdt sinds juni 2024 eenmaal per uur door naar Luik. Ook zijn er Europese middelen beschikbaar voor de verduurzaming en uitbreiding van Limburgse binnenhavens: in 2023 € 38 miljoen en in 2024 € 24 miljoen aan CEF-subsidie. De Maaslijn draagt bij aan de bereikbaarheid en verduurzaming van Limburg, maar brengt ook een groot financieel en planningsrisico met zich mee.

Conclusies

1. Het programma is financieel omvangrijk en strategisch belangrijk.
   Met € 214,53 miljoen aan lasten is bereikbaarheid het grootste beleidsprogramma. De provincie draagt daarbij vooral verantwoordelijkheid voor OV, infrastructuur en de Maaslijn.
2. De doelen zijn richtinggevend, maar niet volledig SMART.
   Termen als “beter bereikbaar” en “verbeterde verkeersveiligheid” missen concrete doelwaarden. Daardoor is niet altijd vast te stellen wanneer een doel is behaald.
3. De bereikbaarheidsindicatoren zijn nog conceptmatig. De regionale bereikbaarheidsanalyse moet eind 2026 beschikbaar komen; pas daarna kunnen de cijfers betrouwbaar worden gebruikt voor sturing.
4. De Maaslijn is het grootste risico en de belangrijkste kans.
   De realisatie eind 2027 is nog niet zeker. De provincie draagt € 44,5 miljoen bij aan de meerkosten door de vertraging, binnen een totaal van € 89 miljoen.
5. De OV-kwaliteit laat een gemengd beeld zien.
   Het reizigersoordeel is stabiel, maar punctualiteit en rituitval laten deels negatieve ontwikkelingen zien.
6. Duurzame mobiliteit ontwikkelt zich positief, maar zonder duidelijke doelwaarde.
   Het aandeel duurzame voertuigen stijgt en er zijn veel laadpunten, maar de provincie heeft geen expliciete streefwaarde voor 2027.
7. Toegankelijkheid en plattelandsbereikbaarheid zijn concreet opgepakt.
   Toegankelijke haltes, reisassistentie, wensbussen en publieke mobiliteit zijn relevante instrumenten, maar het bereik en effect voor inwoners zijn nog onvoldoende zichtbaar.
8. Hoofdstuk 7 is inhoudelijk breed en financieel omvangrijk. De provincie heeft de volgende thema’s op de agenda: OV, Maaslijn, bereikbaarheid, verkeersveiligheid, duurzame mobiliteit en toegankelijkheid. De belangrijkste verbeteropgave is om van algemene ambitieformuleringen en deels onvolledige cijfers naar concrete doelwaarden, actuele monitoring en duidelijke effectrapportage te gaan.

Tabel 8.

Doel	Hoofddoelen zijn duidelijk geformuleerd	Indicatoren sluiten aan op doelen	Resultaat specifiek en meetbaar	Resultaat tijdgebonden
7.1 Mobiliteit en bereikbaarheid	Beperkt	Voldoende	Beperkt	Beperkt
7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer	Beperkt	Voldoende	Voldoende	Voldoende
7.3 Limburg nationaal en internationaal verbinden	Beperkt	Voldoende	Voldoende	Voldoende

De totale lasten bedragen in 2027 € 214,53 miljoen. Na baten van € 27,68 miljoen en reserveonttrekkingen van € 13,53 miljoen resteert een negatief resultaat van € 173,32 miljoen, gedekt uit algemene middelen. Dit is het financiële zwaartepunt van de Programmabegroting 2027.

2.9. Provincie midden in de samenleving

Voor indicatoren: zie pagina 275 tot en met 292 van de Beleidsmonitor.

Hoofdstuk 8 richt zich op een betrokken, betrouwbaar, bekwaam en toegankelijk openbaar bestuur. De provincie wil midden in de samenleving staan, samenwerken met gemeenten en regio's, Limburgse belangen behartigen richting Den Haag en Brussel, en de eigen organisatie toerusten op grote maatschappelijke opgaven.
Het programma bestaat uit twee onderdelen:

- Regio Deals: samenwerking met regio's en gemeenten aan opgaven voor leefbaarheid, economie, gezondheid en leefomgeving.
- Betrouwbare en integere overheid: bestuurlijke verhoudingen, grensoverschrijdende samenwerking, internationalisering, public affairs, rijkstaken van de Commissaris van de Koning en weerbare overheid.

De hoofddoelen zijn beperkt duidelijk geformuleerd. De doelstellingen gebruiken vaak algemene termen zoals "meer dienstbaar", "beter benaderbaar", "betrokken partner" en "beter toegerust". Daardoor is niet altijd duidelijk welk concreet resultaat in 2027 moet zijn bereikt.

De indicatoren sluiten slechts gedeeltelijk aan op de doelen. Voor een deel zijn ze informatief van aard, bevatten ze alleen cijfers uit 2024 of 2025, of is de relatie met het beleidsdoel onduidelijk.
Daardoor is de voortgang nog beperkt meetbaar.

Er kan geconstateerd worden dat de acties onder bestuurlijke verhoudingen vaak niet SMART zijn geformuleerd, bijvoorbeeld door termen als "werken aan" en "experimenteren met". Voor grensoverschrijdende samenwerking, internationalisering, externe relaties en rijkstaken zijn geen bijzondere opmerkingen.

2.9.1. Regio deals (8.1.)

De doelstelling is dat gemeenten de provincie in 2027 ervaren als betrokken partner voor de Regio Deals en voor versterking van de gemeentelijke uitvoeringskracht. De beleidsmonitor bevat hiervoor onder meer

indicatoren over het ervaren partnerschap van gemeenten, de voortgang van de Regio Deal-convenanten en het aantal projecten waarin de provincie projectpartner is.
De samenwerking is inhoudelijk en bestuurlijk goed verankerd, maar de indicator “ervaren partnerschap” is nog niet voldoende meetbaar. Bovendien zijn de cijfers over het aantal projecten nog voorlopig en zegt het aantal projecten weinig over de daadwerkelijke meerwaarde voor gemeenten en inwoners.

2.9.2. Betrouwbare en integere overheid (8.2.)

De provincie wil in 2027 als meer dienstbaar en beter benaderbaar worden ervaren dan bij de nulmeting in 2024.
In mei en juni 2025 is een enquête gehouden onder inwoners die contact hadden met de provincie. Daarbij gaf de dienstbaarheid een gemiddeld rapportcijfer van 6,3.
De meting is nuttig, maar de nulmeting dateert van 2024 en de vervolgmeting wordt pas in 2027 verwacht. Daardoor is nu nog onvoldoende zichtbaar of de provincie daadwerkelijk verbetert.

De provincie werkt aan versterking van de uitvoeringskracht van de 31 Limburgse gemeenten via het programma Gemeentelijke Uitvoeringskracht Nieuwe Stijl (GUN). Er hebben bestuurlijke gespreksronden plaatsgevonden met alle gemeenten, gevolgd door een wetenschappelijke verkenning en een Manifest met handelingsperspectieven. De aanpak is inhoudelijk relevant en goed opgezet, maar er ontbreekt nog een duidelijke effectmeting. Het is nog niet vastgesteld of gemeenten daadwerkelijk meer uitvoeringskracht ervaren en of regeldruk afneemt.

De maatschappelijke indicator gaat over tevredenheid over het functioneren van de democratie in Limburg en het vertrouwen in de provincie, CdK, GS en PS. In het Provinciaal en Waterschaps Kiezersonderzoek gaf 55% van de respondenten aan tamelijk of zeer tevreden te zijn over de manier waarop de democratie in de provincie functioneert. De vervolgmeting wordt pas in 2027 verwacht, na de Provinciale verkiezingen. De indicator over opkomst bij verkiezingen is ook opgenomen, maar de relatie met de beleidsdoelen is onduidelijk. Opkomst is immers mede afhankelijk van landelijke ontwikkelingen, politieke actualiteit en het type verkiezing. Vertrouwen en tevredenheid zijn relevante maatschappelijke indicatoren, maar de actualisering is te weinig frequent om tussentijds te sturen.

De provincie zet in op integriteit, bestuurscultuur, preventie van ondermijning, Bibob en veilige publieke dienstverlening.
De doelstelling is dat de geplande activiteiten voor een weerbare overheid in 2027 in uitvoering zijn, conform de checklist Limburgse Norm ten opzichte van de nulmeting van 2024. Deze doelstelling is beperkt SMART, omdat niet duidelijk is welk concreet resultaat en welke meetbare voortgang in 2027 worden verwacht. De inhoudelijke inzet is herkenbaar, maar de monitoring blijft te veel bij activiteiten en processen. Er ontbreekt inzicht in de effectiviteit van de aanpak tegen ondermijning en in de verbetering van integriteitsbewustzijn.

Limburg werkt intensief samen met België en Duitsland, onder meer via de Euregio Maas-Rijn, de Grenslandconferentie, de Grenslandagenda en Interreg Maas-Rijn. De provincie is ook beheerautoriteit van Interreg Maas-Rijn NL-BE-DE.
Via public affairs en fundraising wil de provincie Limburgse belangen behartigen en externe middelen aantrekken.
Er zijn acht strategische proposities vastgesteld, waaronder Limburg Centraal, de Einstein Telescope, Energie van en voor Limburg en Sociaal en Veerkrachtig Limburg. In 2027 wordt een monitoringsrapportage over ingediende aanvragen aan Provinciale Staten aangeboden.
Deze onderdelen zijn inhoudelijk logisch en belangrijk voor Limburg. Geen bijzondere opmerkingen

hierover, maar de effectiviteit van lobby en fundraising zou beter meetbaar kunnen worden gemaakt via bijvoorbeeld aangetrokken middelen, gerealiseerde projecten en beleidsinvloed.

Conclusies

1. Hoofdstuk 8 is inhoudelijk relevant en financieel uitvoerbaar, maar nog onvoldoende ingericht als sturingsprogramma. De belangrijkste verbeteropgave is om van activiteiten, overleggen en ervaringen naar aantoonbare effecten te gaan: meer dienstbaarheid, minder regeldruk, sterkere gemeenten, meer vertrouwen en een effectievere weerbare overheid. Het programma is inhoudelijk relevant, maar beperkt meetbaar.
   De thema's Regio Deals, gemeentelijke uitvoeringskracht, dienstbaarheid, weerbare overheid en grensoverschrijdende samenwerking zijn belangrijk, maar de doelen zijn vaak algemeen geformuleerd.
2. De Regio Deals liggen op schema.
   De provincie is bij de vijfde tranche volwaardig partner en de projecttranches zijn in uitvoering. De meerwaarde voor gemeenten en inwoners is echter nog onvoldoende gemeten.
3. De dienstbaarheid van de provincie laat ruimte voor verbetering zien.
   Het rapportcijfer van 6,3 en de genoemde barrières in bereikbaarheid en reactietijd geven duidelijke verbeterpunten.
4. De vervolgmetingen komen laat. Voor dienstbaarheid, vertrouwen en democratische tevredenheid wordt nieuwe data pas in 2027 verwacht. Daardoor is tussentijdse sturing beperkt mogelijk.
5. De gemeentelijke uitvoeringskracht is goed opgepakt, maar nog niet effectgemeten.
   GUN levert inhoudelijke producten op, maar het effect op de ervaren uitvoeringskracht en regeldruk bij gemeenten is nog onvoldoende zichtbaar.
6. De weerbare overheid vraagt om betere effectmonitoring.
   De activiteiten rond integriteit, Bibob en ondermijning zijn relevant, maar de begroting geeft onvoldoende inzicht in resultaten en effectiviteit.
7. De financiële omvang is beheersbaar, maar de dekking is grotendeels algemeen.
   Van de lasten van € 28,35 miljoen wordt € 24,02 miljoen gedekt.

Tabel 9.

Doel	Hoofddoelen zijn duidelijk geformuleerd	Indicatoren sluiten aan op doelen	Resultaat specifiek en meetbaar	Resultaat tijdgebonden
8.1 Regio Deals	Beperkt	Beperkt	Beperkt	Beperkt
8.2. Betrouwbare en integere overheid	Beperkt	Beperkt	Beperkt	Beperkt

De totale lasten bedragen in 2027 € 28,35 miljoen. Na baten van € 1,67 miljoen en reserveonttrekkingen van € 2,66 miljoen resteert een negatief resultaat van € 24,02 miljoen, gedekt uit algemene middelen.

3. Totaaloverzicht

Tabel 10. Overzicht begrotingsprogramma's

Nr	Naam Beleidskader	Totale Uitgaven (€ mln)	Dekking via algemene middelen (€ mln)	Toelichting
1	Perspectief voor het landelijk gebied	117,11	94,32	Gedekt uit algemene dekkingsmiddelen (programma 9 Financiën en overhead)
2	Samen leven en bestaanszekerheid	26,99	15,68	Gedekt uit algemene middelen (programma 9: Financiën en overhead)
3	Werken aan een toekomstbestendige economie	64,65	33,35	Gedekt uit algemene middelen (programma 9: Financiën en overhead)
4	Nieuwe energie en een schoon leefmilieu	37,98	28,30	Gedekt uit algemene middelen (programma 9: Financiën en overhead)
5	Leefbare steden en dorpen	24,16	8,75	Gedekt uit algemene middelen (programma 9: Financiën en overhead)
6	Cultuur en erfgoed voor iedereen	62,18	47,43	Gedekt uit algemene dekkingsmiddelen van programma 9 (financiën en overhead)
7	Een bereikbaar en toegankelijk Limburg	214,53	173,32	Gedekt uit algemene middelen (programma 9: Financiën en overhead)
8	Provincie midden in de samenleving	28,35	24,02	Gedekt uit algemene middelen (programma 9. Financiën en overhead)

4. Verplichte paragrafen

De Griffie probeert bij de bespreking van de verplichte paragrafen wat andere accenten te leggen dan bij de analyse van de jaarcijfers 2026. Veel elementen die daar diepgaand zijn geanalyseerd en verklaard komen ook hier weer terug. Dat is de reden dat er nu voor wordt gekozen geen integrale analyse te maken, maar vooral opvallende zaken eruit te lichten en te bespreken, die bij de bespreking van de jaarrekening niet aan de orde zijn gekomen. Bij de keuze van de onderwerpen is daarbij niet alleen gekeken naar de financiële omvang en de spreiding over de beleidsterreinen, maar zijn ook de speerpunten en aandachtspunten die tijdens de controlecommissie naar voren zijn gebracht, meegenomen. Zo zullen de BBV indicatoren (Besluit Begroting en Verantwoording) niet in de analyse terugkomen; deze zijn immers uitgebreid geanalyseerd bij de analyse van de jaarcijfers 2025 en zullen weer besproken worden bij het verschijnen van de jaarrekening 2026. De analyse richt zich daarmee vooral op onderwerpen, waaronder de door de controlecommissie aangedragen speerpunten, die nog niet eerder uitgebreid aan de orde zijn gekomen.

4.1. Opcenten op de motorrijtuigenbelasting

Lokale lastendruk betekent: hoe hoog zijn de lokale belastingen, zoals de motorrijtuigenbelasting, vergeleken met landelijke belastingen? Voor Limburg is vooral de hoogte van de 'opcenten' belangrijk. Opcenten zijn een extra toeslag op de motorrijtuigenbelasting die de Provincie mag heffen. In 2027 mag elke Provincie maximaal 147,7 opcenten heffen.
Omdat Limburg 92 opcenten heft (en 147,7 maximaal mag heffen), is er een 'onbenutte belastingcapaciteit' van 55,7 (begroting 2026; 55,4 opcenten genoemd) opcenten. Anders gezegd: de Provincie zou in 2027 nog € 89,8 miljoen extra mogen vragen, maar kiest ervoor dit niet te doen.

Tabel 11.

Ontwikkeling aantal opcenten MRB 2023-2026

	2024	2025	2026	2027
Provincie Limburg	83,1	85,8	88,5	92,0
Landelijk gemiddelde	87,4	88,8	90,0	91,3
Wettelijk maximum	138,3	139,9	143,9	147,7
Limburg als % van het wettelijke maximum	60,1%	61,3%	61,5%	62,3%

Tabel 12.

Belastingcapaciteit opcenten

Belastingcapaciteit	R2025	B2026	B2027
Aantal opcenten t.o.v. landelijke gemiddelde	97%	98%	101%
Landelijk gemiddelde jaar t-1	100%	100%	100%

Tabel 13.

Opcenten motorrijtuigenbelasting, Bedragen x €1.000

	R2025	B2026	B2027	B2028
Begroting	129,344	142,406	148,345	153,166

De belastingcapaciteit van provincies wordt bepaald door het aantal opcenten in het begrotingsjaar te vergelijken met het landelijk gemiddelde van het voorgaande jaar. Conform het Coalitieakkoord 2023–2027 worden de opcenten jaarlijks geïndexeerd op basis van de Meicirculaire van het lopende jaar. Door deze indexatie komt het aantal opcenten in 2027 net boven het landelijk gemiddelde uit.

Aanvullende opmerkingen rondom opcenten motorrijtuigenbelasting:
Besluitvorming omtrent wijziging van de hoogte van de opcenten MRB is voorbehouden aan Provinciale Staten. Er is tijdens de feitencontrole gesproken over de voorspelbaarheid van de opbrengsten uit opcenten;

'De berekening van de zogenoemde theoretische opbrengst van de opcenten op de motorrijtuigenbelasting gebeurt als volgt: we vermenigvuldigen het aantal opcenten (waarover de Provinciale Staten zelf beslissen) met de opbrengst per opcent. Deze opbrengst per opcent is afhankelijk van de samenstelling van het wagenpark in de provincie, zoals het gewicht van auto's en het type brandstof. Dit gebeurt op basis van informatie die wij van belastingdienst krijgen. In de regel is deze informatie accuraat. Afgelopen jaar hebben we gezien dat de belastingdienst is overgestapt naar een ander systeem en zijn er fouten gemaakt. De belastingdienst heeft hier maatregelen op genomen en de correcties zijn financieel door ons verwerkt. In het coalitieakkoord is afgesproken dat de opcenten op de

motorrijtuigenbelasting voortaan meebewegen met de 'regulaire' van de begrotingsindexering. De jaarlijkse verhoging (indexatie) van de opcenten is daarom gelijkgesteld aan de algemene begrotingsindex.'

Als instrument voor het versterken van de financiële positie kan gebruik worden gemaakt van de beschikbare ruimte in de onbenutte belastingcapaciteit. Deze bedraagt bijna € 90 mln.

4.2. Inventarisatie van de weerstandscapaciteit

Tabel 14.

Stand per 1-1	Incidenteel	Structureel	B2027	B2026
Beschikbare weerstandscapaciteit	987	90	1.077	935
Gewogen risico's	5	4	8	32
Surplus weerstandsvermogen	**982**	**86**	**1.069**	**903**
Beslag op Weerstandsvermogen	**0%**	**4%**	**1%**	**3%**

De weerstandscapaciteit is het vermogen van de provincie om financiële tegenvallers op te vangen zonder dat dit ten koste gaat van de voortzetting van bestaande taken. De weerstandscapaciteit bestaat uit een incidenteel en een structureel deel. Het incidentele deel betreft vooral het vrij aanwendbare deel van de algemene reserve; het structurele deel betreft met name de onbenutte belastingcapaciteit.

Voor 2027 bedraagt de beschikbare weerstandscapaciteit € 1.077 miljoen: € 987 miljoen incidenteel en € 90 miljoen structureel. De gewogen risico's bedragen € 8 miljoen: € 5 miljoen incidenteel en € 4 miljoen structureel. Na aftrek van het beslag op het weerstandsvermogen resteert een surplus van € 1.069 miljoen.

De beschikbare weerstandscapaciteit is ten opzichte van 2026 toegenomen van € 935 miljoen naar € 1.077 miljoen. Dit komt mede doordat het vrij aanwendbare deel van de algemene reserve is toegenomen, onder meer door toevoeging van de bruteringsreserve N280. Tegelijkertijd zijn de gewogen risico's sterk gedaald van € 32 miljoen naar € 8 miljoen.

De belangrijkste risico's voor de provincie zijn:

- **Europese programma's:** er bestaat een risico op correcties bij de eindafrekening van EU-bijdragen en rijkscofinanciering. Voor de programmaperiode 2014-2020 is een risicoweerstandsvermogen van € 4 miljoen opgenomen.
- **Indexering loon- en prijsstijgingen:** loon- en prijsontwikkelingen kunnen leiden tot hogere lasten. De provincie houdt hiermee rekening via een stelpost voor loon- en prijsstijgingen en een aparte stelpost voor toekomstige loonontwikkelingen.
- **Verbonden partijen en leningen:** deze risico's zijn deels gedekt door een risicoreserve of voorzieningen en worden daarom niet als ongedekt risico in de risicoparagraaf opgenomen. Dit is conform het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV). De totale hoogte van de risicoreseerve bedraagt € 114 mln.

Conclusie
De weerstandscapaciteit van de provincie is in 2027 sterk. De beschikbare capaciteit van € 1.077 miljoen is ruim voldoende om de gewogen risico's van € 8 miljoen af te dekken. Het surplus bedraagt € 1.069 miljoen. De sterke positie wordt vooral bepaald door het hoge incidentele weerstandsvermogen. Het structurele weerstandsvermogen is beperkter en wordt mede bepaald door de onbenutte belastingcapaciteit. De daling van de gewogen risico's is positief, maar vraagt om nadere toelichting: een lager risicobedrag betekent niet automatisch dat de onderliggende risico's zijn verdwenen.

4.3. Financiering

De primaire taak van de financieringsfunctie is om te allen tijde voldoende werkkapitaal beschikbaar te hebben voor tijdige betaling van financiële verplichtingen. Daarnaast zet de provincie tijdelijk overtollige liquide middelen in voor beleggingen en geldleningen die bijdragen aan het publieke belang en rendement opleveren. Deze beleggingsrendementen komen op indirecte wijze als rentebaten in de meerjarenbegroting.

Tabel 15. *Portefeuille overzicht uitstaande en opgenomen gelden per aanvang boekjaar (nominaal x € 1.000)*

Portefeuille overzicht	2027	2028	2029	2030	2031
1. Portefeuille Uitzettingen (tijdelijk) overtollige liquide middelen	581.456	546.524	506.592	450.660	435.728
2. Portefeuille Uitzettingen uit hoofde van het publieke belang	589.855	421.296	392.740	372.022	273.292
Totaal uitstaande financiële middelen	**1.171.311**	**967.820**	**899.332**	**822.682**	**709.020**
3. Portefeuille Opgenomen geldleningen	-15.010	-10.373	-5.917	-4.000	-3.333
Saldo uitstaande en opgenomen geldleningen	**1.156.301**	**957.447**	**893.415**	**818.682**	**705.687**

Integrale prognose renteopbrengsten per boekjaar (bedragen x € 1.000)

Renteopbrengsten per portefeuille	2027	2028	2029	2030	2031
1. Portefeuille Uitzettingen (tijdelijk) overtollige liquide middelen	14.130	13.430	12.237	10.851	10.439
2. Portefeuille Uitzettingen uit hoofde van het publieke belang	12.292	6.667	5.826	5.042	2.952
Boekhoudkundige vrijval van reserves uit voormalige verkoop van obligaties	1.749	413	132	0	0
Totaal aan renteopbrengsten per boekjaar	**28.171**	**20.510**	**18.195**	**15.893**	**13.391**
3. Portefeuille Opgenomen geldleningen	-11	0	0	0	0
Saldo renteopbrengsten per boekjaar	**28.160**	**20.510**	**18.195**	**15.893**	**13.391**

1. **Portefeuille Uitzettingen van (tijdelijk) overtollige liquide middelen**: deze portefeuille heeft een relatief hoge liquiditeitswaarde, omdat een aanzienlijk deel van de portefeuille in direct beschikbaar rekening-courant en/of bijna direct opeisbare Rijksdeposito's is ondergebracht. Ook is het kredietrisico binnen deze portefeuille relatief laag, omdat de tegenpartij altijd een overige Nederlandse overheidsorganisatie is. Daar staat tegenover dat de rentevergoedingen vaak lager zijn, omdat een groot deel van de portefeuille kortlopend uitstaat en er marginale risico-opslagen worden toegevoegd.

2. **Portefeuille Uitzettingen uit hoofde van het publieke belang**: het primaire doel van deze portefeuille is het tegemoet komen aan partijen die met hun activiteiten het publiek belang in Limburg dienen. De portefeuille heeft een lage liquiditeitswaarde, omdat geldleningen aan verbonden partijen en derde marktpartijen een relatief lange looptijd kennen en slechts in (zeer) beperkte mate vervroegd afgelost (kunnen) worden. Gegeven het maatwerk in de leningsvereenkomsten is er tevens een zeer beperkte secundaire markt om deze geldleningen voortijdig met cessie aan derden over te kunnen dragen. Ook is het kredietrisico op deze portefeuille aanzienlijk hoger en is het aanvraag- en besluitvormingsproces en het leningbeheer intensiever dan in de andere portefeuilles. Daar staat tegenover dat de rentepercentages binnen deze portefeuille vaak meerdere procentpunten hoger liggen als resultante van de toegevoegde marktconforme risico-opslagen.

3. **Portefeuille Opgenomen geldleningen**: de Provincie heeft goede toegang tot de (sector)banken en overige financiële instellingen voor het kortlopend (< 1 jaar) en langlopend (> 1 jaar) inlenen

van gelden, waardoor de toegankelijkheid tot het inlenen van aanvullende liquiditeiten toereikend is. Over het algemeen geldt hoe korter de inleenperiode hoe gunstiger de rentetarieven zijn, met dien verstande dat de rentelasten ook sneller kunnen stijgen bij marktverschuivingen (renterisico). Vooralsnog heeft de Provincie geen aanvullende liquiditeitsbehoefte voor de eigen bedrijfsvoering. De Provincie heeft wel enkele langlopend opgenomen (of overgenomen) geldleningen in de boeken ten behoeve van specifieke projecten.

Kan worden toegelicht waar de afname van de portefeuille uit hoofde van het publieke belang mee samenhangt?
Tijdens de feitencontrole is aangegeven dat de afname van de portefeuille van het publieke belang komt door de reguliere en vervroegde aflossingen van de verstrekte leningen.

De begroting 2027 gaat uit van een positief programmabegrotingsresultaat van € 50,592 miljoen. Voor 2028, 2029 en 2030 wordt een positief resultaat geraamd van respectievelijk € 40,707 miljoen, € 39,983 miljoen en € 32,321 miljoen. De provincie beschikt daarnaast over een solide vermogenspositie van circa € 1,5 miljard.

De financiële positie is echter niet onbeperkt: de financiële ruimte neemt de komende jaren af. Dit hangt samen met de structureel nadelige herijking van het provinciefonds, de inzet van reserves voor investeringen en de aanhoudende druk op de uitvoeringskracht.

Financiële portefeuille

Tabel 16. *Portefeuille Uitzettingen publiek belang per aanvang boekjaar (nominaal x € 1.000)*

Portefeuille onderdelen	2027	2028	2029	2030	2031
2a. Geldleningen aan verbonden partijen	329.769	174.922	164.045	159.136	70.758
2b. Geldleningen aan derde partijen	260.097	246.385	228.707	212.898	202.546
Subtotaal uitstaande middelen	**418.383**	**400.840**	**373.311**	**352.494**	**273.304**
2c. Borgstellingen aan bank	0	0	0	0	0
2. Totaalomvang portefeuille	**418.383**	**400.840**	**373.311**	**352.494**	**273.304**
Verwachte renteopbrengsten per portefeuille onderdeel	**2027**	**2028**	**2029**	**2030**	**2031**
2a. Geldleningen aan verbonden partijen	9.889	4.651	4.391	4.049	2.518
2b. Geldleningen aan derde partijen	2.403	2.016	1.435	993	433
2c. Borgstellingen aan bank (vergoeding van begunstigden)	0	0	0	0	0
2. Totaal renteopbrengsten portefeuille	**7.076**	**6.490**	**5.698**	**4.928**	**2.951**

De provincie beheert twee belangrijke portefeuilles: uitzettingen van tijdelijk overtollige liquide middelen en uitzettingen uit hoofde van het publieke belang. Daarnaast heeft de provincie een beperkte schuldpositie.

De portefeuille met tijdelijk overtollige liquide middelen bestaat vooral uit direct beschikbare middelen, rekening-courant en bijna direct opeisbare rijksdeposito's. Het kredietrisico is relatief laag, omdat tegenpartijen vooral Nederlandse overheidsorganisaties zijn. Het rendement is daardoor doorgaans lager dan bij langlopende beleggingen.

De portefeuille uit hoofde van het publieke belang bestaat uit geldleningen aan verbonden partijen en derde partijen. Deze leningen hebben vaak een lange looptijd en een beperkte mogelijkheid tot vervroegde aflossing. Het kredietrisico is daardoor hoger, maar het rendement is doorgaans ook hoger.

Renteopbrengsten

De verwachte renteopbrengsten dalen van € 28.160 miljoen in 2027 naar € 20,510 miljoen in 2028. Voor de jaren daarna wordt een verder dalend niveau verwacht: € 18.195 miljoen in 2029, € 15.893 miljoen in 2029 en € 13.391 miljoen in 2030.
De daling wordt vooral veroorzaakt door een lagere rentestand, een afnemende omvang van de portefeuille publiek belang en de aflopende boekhoudkundige vrijval van reserves uit de voormalige verkoop van obligaties.

Liquiditeit en investeringen

De begroting 2027 bevat een aanzienlijke investeringskalender. Deze investeringen worden deels gedekt uit bestemmingsreserves. Dit heeft direct gevolg voor de beschikbare liquiditeit en verklaart mede de daling van het banksaldo en de uitzettingen van tijdelijk overtollige liquide middelen na 2027.

De provincie stelt dat zij over voldoende liquiditeit beschikt om aan alle verplichtingen te kunnen voldoen. De meerjarenprognose voor liquiditeit omvat exploitatie-inkomsten en -uitgaven, investeringen en financieringsmutaties. Het banksaldo is daarbij geen zelfstandig beleidsinstrument, maar een resultante van bestuurlijke besluiten over investeringen, reserves en financiering.

Conclusie

De financieringspositie van de provincie is solide. De provincie beschikt over een sterke vermogenspositie, een positief begrotingsresultaat en voldoende liquiditeit om de begrote investeringen en lopende verplichtingen te financieren.

De financiële ruimte neemt de komende jaren af. De renteopbrengsten dalen, de portefeuille publiek belang wordt kleiner en de investeringskalender vraagt om een aanzienlijke inzet van reserves. Daarnaast drukt de herijking van het provinciefonds structureel op de beschikbare middelen.

De combinatie van dalende renteopbrengsten, afnemende reserves en structureel hogere lasten maakt zorgvuldige prioritering noodzakelijk. Vooral bij nieuwe investeringen, verlenging van regelingen en voortzetting van activiteiten na 2027 moet duidelijk zijn hoe deze worden gefinancierd en welk maatschappelijk resultaat ermee wordt beoogd.

Advies

- Vraag om een overzicht van investeringen en activiteiten die na 2027 voortzetten of verlengd moeten worden, met daarbij de financieringsbron, structurele of incidentele aard en het beoogde resultaat.

4.4. Verbonden partijen

In het eerste halfjaar van het boekjaar 2026 is in totaal voor € 22 mln. geïnvesteerd in de Provinciale deelnemingen. Er hebben geen desinvesteringen plaatsgevonden. In het eerste halfjaar 2026 hebben geen afwaarderingen plaatsgevonden.
Per saldo is de boekwaarde van de verbonden partijen toegenomen in het eerste halfjaar 2025 met € 22 mln. naar € 343,3 mln. per 30 juni 2026 (ultimo 2025: € 321,3 mln.) De investering van € 22,0 miljoen is verdeeld over Brightlands € 20,1 miljoen en de Provinciale fondsen € 1,9 miljoen.
Het MKB-Leningenfonds is per 31 december 2025 beëindigd en wordt naar verwachting in het derde kwartaal 2026 vereffend en geliquideerd. Eventueel vrijkomende middelen zullen worden toegevoegd aan het resultaat.

Wat kan er gedeeld worden over dat er geen afwaarderingen hebben plaatsgevonden?
Op het moment van opmaken van de begroting was er geen gevalideerde informatie die leidde tot een afwaardering.

Tijdens de feitencontrole is aangegeven dat de focus op (actief) beheer van verbonden partijen ligt op good governance in lijn met het beleidskader SIS 4.0.

In de tabel op pagina 163 en 164 is in een tabel een overzicht van de verbonden partijen opgenomen met de stand per ultimo 2025, de mutaties en de stand per ultimo juni 2026.
De hoogste uitbreidingsmutaties zien er als volgt uit.

Tabel 17.

Boekwaarde per ultimo 2025 *x €*

Verbonden partij	**31-12-2025**	**Mutatie boekjaar**	**30-06-2026**
Chemelot Participaties BV	111.918.122	11.382.311	123.300.433
Maastricht Health Campus BV	3.633.717	1.400.000	5.033.717
Campus Heerlen Huisvesting BV	-	4.000.000	4.000.000
Campus Vastgoed Greenport Venlo BV	20.131.436	2.722.440	22.853.876
Limburgs Energie Fonds (LEF) BV	57.063.851	1.167.275	58.231.126

Opmerkingen Paragraaf verbonden partijen (bijlage)

- Ultimo 2025 heeft CRF BV € 40,7 mln. aan agio afgeroepen en resteert € 5,3 mln. aan krediet. In 2025 is geen dividend uitgekeerd; de dividenduitkering wordt opnieuw beoordeeld in verband met rendementsdruk en investeringen in GREX Noord. Naar verwachting blijft 50% van het totale krediet revolverend, conform het jaarrekeningproces. De financiering van de infrastructuuruitbreiding in GREX Noord vindt plaats uit het resterende krediet van CRF BV via Chemelot Participaties.
- In de paragraaf staat genoemd dat de exploitatie van BCGV B.V. structureel verlieslatend is en de aandeelhoudersstructuur is gewijzigd door het vertrek van BASF; relevant is hoe deze ontwikkelingen worden gevolgd in relatie tot het groeiplan. Op welke wijze monitort de Provincie Limburg de gevolgen van de exploitatieverliezen en de gewijzigde aandeelhoudersstructuur voor de verdere uitvoering van het groeiplan? Tijdens de feitencontrole is hierover het volgende aangegeven.

  'GS handelt vanuit haar rol als aandeelhouder op de risico's bij haar verbonden partijen. Bij de jaarrekening worden PS effectief geïnformeerd over de status van de verbonden partijen.'

- De winst van LIOF over boekjaar 2025 bedraagt €14,3 miljoen.
- Ultimo 2025 is het MKB-Leningenfonds van rechtswege geëindigd en is besloten tot ontbinding en liquidatie van MKB-L BV. Per Q3 2025 waren 54 leningen voor €22 mln verstrekt en resteerden nog 5 leningen. De revolverendheid bedroeg circa 86% en zal naar verwachting oplopen tot circa 90%, waarmee een groot deel van het provinciaal kapitaal terugvloeit. In H1 2026 worden de laatste leningen afgewikkeld en vindt de liquidatie plaats; de eindevaluatie wordt in H2 2026 verwacht.
- Ultimo 2025 is het MKB-Leningenfonds van rechtswege geëindigd en is besloten tot ontbinding en liquidatie van MKB-L BV. Per Q3 2025 waren 54 leningen voor €22 mln verstrekt en resteerden nog 5 leningen. De revolverendheid bedroeg circa 86% en zal naar verwachting oplopen tot circa 90%, waarmee een groot deel van het provinciaal kapitaal terugvloeit. In H1 2026 worden de laatste leningen afgewikkeld en vindt de liquidatie plaats; de eindevaluatie wordt in H2 2026 verwacht. Het is niet duidelijk geworden hoe groot naar verwachting de uiteindelijke afwaardering van de lening zal worden. Deze stap maakt onderdeel uit van het jaarrekingproces.

5. Bevoegdheid

De ControleCommissie (CC) geeft opdracht aan de Statenonderzoeker tot het maken van een analyse van de Programmabegroting 2027. Deze analyse kan in samenhang met de Programmabegroting gebruikt wordt voor het verkrijgen van volledig inzicht voor de leden van Provinciale Staten.

6. Periodieke informatie/sturingsinformatie

- **X Via Jaarstukken en Begroting**
- X Paragraaf Projecten
- X Paragraaf Financieringen
- X Paragraaf Verbonden Partijen
- X Paragraaf Bedrijfsvoering
- X Programmaverantwoording
- **X Voortgangsrapportages Regeling Grote Projecten**

7. Relatie met Programmabegroting – financiële aspecten

Het betreft hier de analyse van de programmabegroting 2027. Deze kan worden bezien in samenhang met de Najaarsnota 2026 en de bijbehorende meerjarenbegroting 2026 – 2028.

8. Bijlage moties en toezeggingen

In tegenstelling tot alle overige analyses is er bij de analyse van de begroting voor gekozen geen actuele lijst met openstaande moties en toezeggingen op te nemen. Dit heeft met name te maken met het feit dat de moties en toezeggingen een dusdanig breed spectrum hebben dat deze niet door het cluster financiën alleen worden afgehandeld. Tevens wordt bij iedere commissievergadering ESA en LEO een update van de voortgang van de moties en toezeggingen voor uw Staten geagendeerd. Zie voor actuele informatie IBABS.